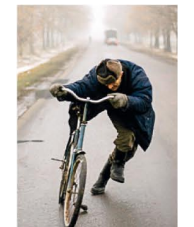

KRZYSZTOF MILLER

FOTOGRAF

WOJCIECH BARCZYŃSKI
TEORETICKÁ BAKALÁŘSKA PRÁCE

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

KRZYSZTOF MILLER

FOTOGRAF

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKA PRÁCE

Wojciech Barczyński

Opava 2019

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
V OPAVĚ

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

KRZYSZTOF MILLER
FOTOGRAF
KRZYSZTOF MILLER
PHOTOGRAPHER

WOJCIECH BARCZYŃSKI
TEORETICKÁ BAKALÁŘSKA PRÁCE

Obor: Tvůrčí fotografie
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. BcA. Rafał Milach, Ph.D.
Oponent: prof. Mgr. Jindřich Štreit, dr. h. c.

Opava 2019

ABSTRAKT

Ve své bakalářské práci bych rád přiblížil tvorbu polského novinářského fotografa Krzysztofa Millera, nejčastěji spojovaného s válečnou fotografií. Jeho dílo tvoří také širěji pojímaná dokumentární a sociologická fotografie, a dokonce experimenty s kreativní fotografií.

KLÍČOVÁ SLOVA

Krzysztof Miller, polský fotograf, válečný fotograf, válečná fotografie, fotoreportér, Gazeta Wyborcza, novinářská fotografie, fotograf ve válce, fotograf dokumentarista, fotografický dokument 1989

ABSTRACT

In my BA thesis I wanted to bring closer the work of the Polish press photographer Krzysztof Miller, most often associated with war photography. His achievements include also documentary and sociological photography, and even experiments with creative photography.

KEY WORDS

Krzysztof Miller, Polish photographer, war photographer, war photography, photojournalist, Gazeta Wyborcza, press photo, photographer at war, documentary photographer, photographic document 1989

SLEZSKÁ UNIVERZITA V OPAVĚ
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Wojciech BARCZYŃSKI**
Osobní číslo: **F180242**
Studijní program: **B8204 Filmové, televizní a fotografické umění a nová média**
Studijní obor: **Tvůrčí fotografie**
Název tématu: **Krzysztof Miller - fotograf**
Téma anglicky: **Krzysztof Miller - photographer**
Zadávající ústav: **Institut tvůrčí fotografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Profesní biografie polského fotoreportéra, především válečného fotografa, Krzysztofa Millera.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

"13 wojen i jedna", autor: Krzysztof Miller
Krzysztof Miller ROK 1989 katalog do wystawy
Fotografie które nie zmieniy świata, autor Krzysztof Miller
Krucze medium, autor Maciej Fršckowiak
Praca licencjacka Krzysztofa Millera " +/-Nieskończoność : Czyli 4 Jeźdźców
Apokalipsy : Czyli 4X4 J"

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Bc. Rafal MILACH, Ph.D.**
Institut tvůrčí fotografie

Datum zadání bakalářské práce: **14. dubna 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. června 2019**

prof. PhDr. Vladimír BIRGUS
vedoucí ústavu

V Opavě 16. dubna 2019

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a elektronické zdroje, které jsem použil.

SOUHLAS SE ZVEŘEJNĚNÍM

Souhlasím se zveřejněním v Univerzitní knihovně Slezské univerzity v Opavě, v knihovně Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na webových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych za cenné poznámky poděkoval Rafałovi Milachovi. Za projevenou pomoc při získávání informací děkuji Beatě Łyżwie-Sokół (Gazeta Wyborcza), Jackovi Marczewskému (Gazeta Wyborcza), Andrzejowi Langemu, Waldkovi Gorlewskému, zaměstnancům knihovny Lodžské filmové školy, Martyně Gonczarské a Piotrowi Grzybowskiemu ze Super Expressu a všem, které jsem neuvedl, a kteří mi pomohli.

Obzvláště bych chtěl poděkovat prof. PhDr. Vladimírovi Birgusovi za laskavost a porozumění. A všem pedagogům Institutu tvůrčí fotografie za otevřenost.

Za nedocenitelnou podporu děkuji manželce Angieszce.

Wojciech Barczyński, Czestochowa 28. června 2019

Obsah

Úvod	9
Formování charakteru	11
Začátky práce fotoreportéra 1986-1989	14
Novinářská fotografie 1989-2016	21
Pocit povinnosti	22
Objektivita	24
Pohled zblízka	27
Kolem člověka	35
Fotoreportér tu je (jen) na fotografování	44
PTSD (posttraumatická stresová porucha)	48
Škola a kreativní fotografie	51
Ocenění, knihy, výstavy	57
Závěr	69
Soupis použité literatury	71
Jmenný rejstřík	77

fot. Albert Zawada/AG

Neměl jsem vliv na barvy, které stékají společně s počasím. Na drapérii, oděvy, kontuše, košile, trička a tenisky. Když byl někdo ve stínu, tak byl ve stínu. Neměl jsem na to vliv. Když někdo rychle běžel s puškou, neměl jsem na to vliv. Když sbírali jeho neživé tělo, neměl jsem na to vliv. Byl jsem tam a fotografoval...

Krzysztof Miller

(úryvek z knihy „Fotografie, které nezměnily svět“)

Úvod

Krzysztof Miller, jeden z nejlepších polských fotoreportérů, porotce soutěže World Press Foto v roce 2000, v roce 2014 vyznamenán Kavalírským křížem řádu obrození Polska prezidentem Bronisławem Komorowským - za „nasazení v boji za svobodu“, připomínaný fotografickou soutěží, v níž se uděluje cena Krzysztofa Millera „za odvahu dívat se“. Zároveň skvělý kolega přistupující ke své práci bez přehnané sebedůvěry nebo speciální filozofie. Řád říkal, že je „dělník fotografie“.

Krzysztofa jsem měl příležitost poznat v roce 2003, v okamžiku, kdy svou práci v Sejmu PR zahájila tzv. „Rywinova komise“.¹ Do té doby jsem toho o Krzysztofovi Millerovi hodně slyšel, o jeho fotografiích, i o něm samotném. Tím spíše mě překvapilo setkání s ním v dosti netypické scénérii, velmi se odlišující od té, kterou jsem očekával, když jsem si příjmení Miller spojoval s fotografiemi, pro něž je Krzysztof vnímán jako „válečný fotograf“. Souběh okolností způsobil, že nás noviny, v nichž jsme pracovali, přidělily ke stejnému tématu.

Časem jsme se potkávali den po dni, seděli jsme v Sejmu několik hodin denně. To, co si z té doby pamatuji, jsou rozhovory s Krzysztofem, ale ne o fotografii. Hovořili jsme o všem jiném, ale nedokážu si vybavit ani jediný rozhovor o snímcích nebo o konkrétních situacích, které Krzysiek někdy ve válce zachytil. Možná proto, že mě válečná fotografie nikdy nezajímala až tolik, aby se vyptával, a možná proto, že

---

¹ Sejmová vyšetřovací komise ve věci jednoho z největších korupčních skandálů 3. republiky (tedy Polska po roce 1989). Komise byla ustanovena k prozkoumání nepravostí, které vyplývaly z práce na zákonu o rádiovém a televizním vysílání, zasedala od ledna 2003 do dubna 2004.

Krzysiek dával nějak podvědomě na srozuměnou, že se o tom nechce bavit. Určitě dokázal vytvořit atmosféru, v níž je chápán jako kamarád, a ne jako fotograf.

Při pozorování Krzyška při práci jsem měl dojem, že hlídá vše, co se kolem něj děje, protože nechce propásnout ten jediný okamžik, kdy pořídí fotografii dokonale ilustrující danou událost.

Při prohlížení Millerova archivu si můžeme všimnout, že máme co do činění se žurnalisticky angažovanou fotografií. Krzysztof si byl vědom své role, věděl, že je novinář, jen s tím rozdílem, že jeho nástrojem není pero, ale fotoaparát.

Začínal v době systémových změn v Polsku, dokumentoval je, ale také se angažoval ve snaze změnit něco v zemi, ve které žil. Jako jeden z mála polských novinářů byl v tolika zónách konfliktu. Jeho fotografické dílo je rozsáhlé, od každodenních městských témat po světové konflikty. Objevují se i umělecké projekty, díky nimž jeho tvorbu vnímáme širěji. Právě tuto diferenciaci a mnohatematicnost v Millerově fotografii bych ve své práci rád přiblížil.

Formování charakteru

Krzysztof Miller se narodil 25. března 1962 ve Varšavě. Od 7 let trénoval skoky do vody z trampolíny a věže. Do sekce skoků se dostal náhodou, přihlásil ho tam otec, který byl přesvědčen, že ho zapisuje do plavecké sekce. Už tehdy projevoval obrovskou odvalu, když jako jeden z mála skákal z nejvyšší, 10metrové věže.

V letech 1976-1986 byl šestinásobným mistrem Polska (na fotografii vedle s kamarádkou z klubu),² a v roce 1980 se ocitl v úzké nominaci na olympijské hry v Moskvě. Nejel, protože se zranil na skateboardu. Na další olympiádu (Los Angeles 1984) také nejel - státy komunistického bloku ji v reakci na bojkot olympiády v Moskvě západními státy bojkotovaly.

Skokanský trénink v něm vycvičil schopnost soustředění se, kterou později využíval v práci, a také dovednost zvládat krátkodobý stres. Často zdůrazňoval, že mu fotografování v nesnadných podmínkách připomíná skoky - stres byl neodmyslitelnou součástí a pořízení snímku nebo provedení skoku vyžadovalo prolomení tohoto stresu, později již vše běží a není nutné se nad tím zamýšlet.

Miller se v mladých letech identifikoval s punkovým hnutím. Společně s Robertem Brylewským (pozdějším spoluzakladatelem prvních polských punkrockových skupin Kryzys a Brygada Kryzys), se kterým chodil na základní

---

² Fotografie pochází z dokumentu „Historia sekcji skoków do wody Warszawskiego Pałacu Młodzieży w latach 1955- 2013 rok“ (Historie sekce skoků do vody Varšavského paláce mládeže v letech 1955-2013) ze stránek <http://skokidowody.waw.pl/index.php/historia/14-historia-skokow-do-wody/95-historia-skokow-do-wody-w-palacu-mlodziezy2>

školu, byl spoluzakladatel punkového hnutí v Polsku. Jak člen subkultury byl v této době, už tak nějak z definice, v hledáčku bezpečnostních služeb.

Navíc měl už od doby střední školy kontakty s demokratickou opozicí. Po srpnu 1980,³ za studentských dob (studoval na Piłsudského akademii fyzické výchovy ve Varšavě), byl zapojen do kolportáže časopisu Nezávislé studentské unie (NZS) (časopis „Mecenat“) a také do spolupořádání Studentského Hnutí Obnovy na varšavských gymnáziích.

První fotoaparát (značky „Druh“) dostal od dědečka, který pracoval v Polských optických závodech ve Varšavě, kde se vyráběly, ale jak sám vzpomínal, fotografie ho tehdy nefascinovala. První snímky - fotografie skoků do vody (které, pokud se vůbec někde dochovaly, nenesou jméno autora) - Krzysztof pořídil v době studií na Akademii fyzické výchovy, kde měl ve skupině několik nadšenců do fotografie (včetně např. Andrzeje Hrechorowicze, pozdějšího fotografa prezidenta PR Andrzeje Dudy).

Později dokumentoval demonstrace opozice, ale spíše jen tak při příležitosti spolupráce s opozičním časopisem „Tygodnik Mazowsze“,⁴ který pomáhal tisknout a kolportovat. Po vyhlášení výjimečného stavu se ve Varšavě angažoval v organizování sítě spojek podzemní „Solidarity“,⁵ bylo mu např. přiděleno navázání kontaktu s jedním z kněží na Żoliborzu - tímto knězem byl Jerzy Popiełuszko,

---

³ Srpen 1980 byl v Polsku měsícem masových stávek, které skončily dohodou s vládou a vyvolaly vznik společenského hnutí NZSS Solidarita. Období po srpnu 1980 do výjimečného stavu v letech 1981-1983 bylo v komunistickém státě dobou relativní svobody. Srpen 1980 se považuje za impuls pro systémové změny, které nakonec vedly k pádu PLR a jiných, lidově demokratických zemí z východního bloku, k znovuzískání polské suverenity a ke vzniku 3. republiky.

⁴ Tygodnik Mazowsze byl časopis solidární opozice. Jeho vydávání se připravovalo od okamžiku založení NSZZ Solidarita v září 1980, ale první číslo vyšlo teprve v únoru 1982, už po delegalizaci NSZZ Solidarita v okamžiku zavedení výjimečného stavu v prosinci 1981. Šéfredaktorkou byla po celou dobu vydávání časopisu (1982-1989) Helena Łuczywo, pozdější spoluzakladatelka Gazety Wyborczé.

⁵ Celým názvem: Nezávislý samosprávný odborový svaz „Solidarita“ - celopolský odborový svaz vytvořený v roce 1980 na obranu zaměstnaneckých práv, do roku 1989 také jedno z hlavních středisek opozice proti tehdejší vládě a komunismu.

pozdější kaplan „Solidarity“, v roce 1984 unesený a zavražděný funkcionáři Bezpečnostní služby (SB).

V roce 1982 (v době výjimečného stavu) byl Miller zadržen SB za ilegální činnost a na měsíc internován.⁶ Po propuštění z vězení nadále spolupracoval s opozicí.

---

⁶ Některé materiály uvádějí 3 měsíce, ale IPN (Ústav národní paměti) publikuje kopii Abecedního přehledu osob internovaných v době výjimečného stav, ze kterého vyplývá 1 měsíc (viz <https://13grudnia81.pl/sw/wolnytekst/9499,Wykaz-alfabetyczny-osob-internowanych-w-okresie-stanu-wojennego.html>)

Začátky práce fotoreportéra 1986-1989

Polsko, Varšava, duben 1989 Krzysztof Miller během jednání kulatého stolu. Fot. Krzysztof Miller/AG

Svou práci jako fotoreportér zahájil v roce 1986, když spolupracoval se samizdatovými periodiky. Pracoval jako fotograf pro Centrum Informacji Akademickiej (Centrum akademických informací) Nezávislé studentské unie (Niezależne Zrzeszenie Studentów NZS)⁷ (odtud pocházejí žerty o spolupráci s CIA) vydávané Varšavskou univerzitou a spolupracoval s v utajení působícím „Přehledem agenturních zpráv“ a Nezávislou fotografickou agenturou Dementi.⁸

---

⁷ Nezávislá studentská unie - sdružení studentů vytvořené v roce 1980, opoziční vůči komunistickému režimu, činnost pozastavena v roce 1981 po zavedení výjimečného stavu.

⁸ Vratislavská skupina nezávislých fotografů období PLR. Agentura vznikla v roce 1982 a působila do roku 1991.

Jeho role spočívala ve fotografické dokumentaci různých forem činnosti NZS (tehdy ještě ilegální), jako je šíření letáků, věšení transparentů, samozřejmě demonstrace, mše za vlast. Jak sám říkal, nebyly to dobré fotografie, protože ještě neměl vypracovaný styl [5]. Údajně ho přijali, protože byl v kondici, rychle běhal a měl větší šance po pořízení fotografií utéct.

08.03.1989, Polsko, Varšava, Palác kultury a vědy, Nezávislá studentská unie, manifestace připomínající březen 1968. Fot. Krzysztof Miller/AG

Další vlny stávek, které začaly v roce 1988, dospěly v roce 1989 k jednání u kulatého stolu, což byla vyjednávání vedená mezi představiteli úřadů PLR, demokratické opozice a zástupci církve. Šlo o jednu z nejdůležitějších událostí v nejnovější historii Polska, jíž začaly systémové změny Polské lidové republiky, včetně částečně svobodných voleb do Sejmu, tzv. červnových voleb.

Kontakty s NZS umožnily Millerovi dostat se na jednání kulatého stolu, odkud pochází jeden z jeho nejznámějších snímků. Nikdo jiný tehdy nepřišel na nápad pořídít fotografie shora (další fotografie shora se objevily u uzavřených zasedání). V jednom z rozhovorů řekl: *To byla trefa. Někde jsem se zdržel, loudal jsem se, zbytek*

fotoreportérů už odešel, a kdosi mě pustil do patra, i když jsem neměl správnou akreditaci.[5] Gorlewski (kurátor posmrtné výstavy „Krzysztof Miller. Rok 1989“, o níž toho více píše v kapitole [Ocenění, knihy, výstavy](#)) v rozhovoru vysvětloval, že Krzysztofovy fotografie jsou tak signifikantní, protože Krzysztof porušil zásady kompozice, jichž se jiní fotografové, absolventi fotografických škol drželi. Fotografoval tak, jak viděl, z hlediska kompozice trochu nedbale, s kouskem zábradlí a lustrem lezoucím někomu z hlavy.

6. února 1989, Polsko, Varšava, současný Prezidentský palác. Jednání u kulatého stolu.
Fot. Krzysztof Miller/AG

V dubnu 1989 šel na schůzku do „Gazety Wyborczé“, kde se teprve vytvářelo fotooddělení. Tehdy se objevilo asi 20 fotografů se zájmem o spolupráci. Padlo rozhodnutí, že bude přijato několik z nich, ti, kdo budou mít nejvíce publikací ve vytyčeném zkušebním období.

„Gazeta Wyborcza“ byl první nezávislý deník ve středovýchodní Evropě. Vznikla v souladu s ustanoveními kulatého stolu jako tiskový orgán občanského výboru „Solidarita“ ve volební kampani před prvními částečně svobodnými parlamentními volbami v Polsku po 2. světové válce. Původně měla „Gazeta

Wyborcza" vycházet jen během volební kampaně - odtud pochází její název. První číslo „GW“ vyšlo v pondělí 8. května 1989, krátce před volbami naplánovanými na 4. června. Ovšem když se ukázalo, že má po volbách vycházet dál, vedoucí fotooddělení začali hledat fotoreportéry.

Jako první sídlo „GW“ byly upraveny prostory bývalých jeslí. Získání kompletního vybavení nezbytného pro vyvolávání fotografií představovalo problém, společnými silami - také ze soukromé techniky přinesené fotografy - byla vytvořena první temná komora v novinách - v koupelně jeslí. Jak vzpomíná Jacek Marczewski, jeden z prvních fotoreportérů novin, každý z fotografů přinesl své domácí archivy, které by mohly být využity jako ilustrace v novinách, a tak vytvořili první fotografický archiv GW.

V srpnu 1989, díky spolupráci s „Přehledem agenturních zpráv“⁹ a tehdy ještě jako spolupracovník „Gazety“ na zkušební dobu, odjel Miller na rozhovor s Václavem Havlem. Znovu se do Prahy vrátil na přelomu října a listopadu 1989. Tam fotografoval průběh sametové revoluce, která vedla k pozdějším systémovým změnám a k zavedení parlamentní demokracie v této zemi. Snímek níže pochází z konference Občanského fóra v Praze, když Václav Havel obdržel zprávu o demisi komunistické vlády. Chris Niedenthal (polský fotoreportér, který v té době pracoval pro „Time“ v regionu východní Evropy) při vyprávění o Krzysztofově citu a intuici vzpomínal, že na té konferenci byli společně, ale Krzysztof zůstal o něco déle a počkal si na okamžik, kdy Václav Havel zvedá ruku v gestu vítězství.

---

⁹ Polský opoziční týdeník vydávaný v samizdatu od roku 1984 do roku 1990, spojený s hnutím Solidarita (NSZZ Solidarita).

27. 11. 1989, Československo, Praha. Václav Havel a Alexandr Dubček na tiskové konferenci.
Fot. Krzysztof Miller/AG

28. 11. 1989, Československo, Praha. Generální stávká. Fot. Krzysztof Miller/AG

Na konci roku 1989 se Miller trvale spojil s „Gazetou Wyborczou“ („GW“). Byl vybrán do prvního obsazení fotooddělení, v němž se ocitli: Sławomir Sierzputowski, Jerzy Gumowski, Jacek Marczewski, Tomasz Wierzejski, Jerzy Szczęsny a Krzysztof Miller. Od tohoto okamžiku zůstal stále spojený s „Gazetou Wyborczou“ a jejím fotografem byl do konce svého života.

Když Miller začal pracovat v novinách, neměl absolvovanou žádnou fotografickou školu, neznal pravidla pořizování záběrů, neuměl vyvolávat fotografie. Tehdejší šéf fotooddělení „GW“ Sławomir Sierzputowski, spoluzakladatel fotooddělení v „GW“, pozdější Krzysztofův dlouholetý šéf, nazval Millera „Nikifor fotografie“. *Dělá všechny chyby, které se ve fotografii nesmějí spáchat. A co je horší, skvěle mu to vychází.* [10]

Varšava, září 1989, osazenstvo „Gazety Wyborczé“, v této době sídlící v bývalých jeslích na ulici Iwicka. Krzysztof Miller v levém dolním rohu se šátkem na krku. Fot. Sławomir Sierzputowski/AG

Varšava, září 1989, Krzysztof Miller a Tomasz Wierzejski (fotoreportér „Gazety“ v letech 1989-1993) v redakci „Gazety Wyborczé“. Fot. Sławomir Sierzputowski/AG

Novinářská fotografie 1989-2016

I když snímky konfliktů nejsou jedinými Krzysztofovými fotografiemi, jeho jméno si lidé nejvíce spojují právě s válečným fotoreportérem. Sám se považoval jednoduše za fotoreportéra, jak říkal: *Válečným fotografem člověk není, spíše se mu to stane.*[17] V době své práce byl Miller průměrně 3-4krát za rok na cestách do zóny konfliktu, celkem téměř 70krát. Teoreticky jezdili na zahraniční cesty fotoreportéři „Gazety Wyborczé“ podle rozpisu, ale např. do Rumunska v roce 1989 (propuknutí revoluce, která svrhla Ceausescův režim), do své první války, jel mimo frontu, protože bylo zrovna období Vánoc a nikomu se nechtělo jet.

26. 12. 1989, Rumunsko, Bukurešť. Pracovna v paláci rumunského prezidenta Nicolae Ceausescu. Povstalci sledují televizní přenos z procesu a rozstřelení diktátora. Fot. Krzysztof Miller/AG

Později se často stávalo, že novináři zdůrazňovali, že chtějí jet právě s ním. Navíc, jak vzpomíná Jacek Marczewski, byl Krzysztof mladý, sportovní postavy, připraven na odjezd, vždy se tlačil dopředu, sám šel do středu akce. V jistý okamžik se začalo vědět, že na taková témata je tu Miller.

Zbytek (tedy většinu) času trávil fotografováním reality, která ho obklopovala, na zadání redakce (nebo podle vlastního nápadu) - mohly to být díry ve vozovce, zasedání Sejmu, divadelní premiéra. Kolegové tvrdili, že i když něco třeba neměl úplně rád, pouštěl se do práce se stejným nasazením.

Nakonec, nerad do své profese míchal filozofii. Silnými slovy řekl: *Nejsem umělec fotograf. Jsem dělník fotografie, fyzicky se dřu, táhnu se s těžkou taškou po ulici.*[28]

Ve své práci vyznával několik pravidel, která lze shrnout následovně: fotografuje se vždy (i když ne vždy se publikuje), je třeba přistupovat blízko, neptat se na souhlas, ale získat důvěru, fotografovat s úctou a pokorou, pokud někdo trpí a dokumentovat s nadějí, že někdo jiný při pohledu na snímek pochopí situaci, v níž se ocitl fotografovaný člověk, který stojí v centru příběhu.

Pocit povinnosti

Miller měl jako fotograf pocit povinnosti, i když tomu nerad říkal poslání. Měl silně zakořeněné vědomí hodnoty fotografie jako záznamu času, události. Potřebu vyprávět příběhy, které se odehrály, a které se už nevrátí, protože se staly na daném místě a v konkrétním čase, ale také vyprávět o jejich pozadí. Shodoval se s Ryszardem Kapuścińským,¹⁰ že *vždy by se mělo fotografovat. Ne nutně publikovat, ale snímky se pořizovat musí.*[21] Také se domníval, že „obyčejné, špinavé, šedé, všední“ fotografie, které v daný okamžik nepředstavují zpravodajskou hodnotu, budou za mnoho let skvělými dokumenty minulosti.

Do kategorie těch nepublikovaných s ohledem na drastičnost je třeba zařadit fotografii těla komediálního herce, zabitého ostřelovačem během krvavé revoluce v

---

¹⁰ polský reportér, publicista a fotograf, zvaný „císař reportáže“, nar. 1932, zem. 2007.

Rumunsku v roce 1989, v jejímž důsledku byl svržen režim Nicolae Ceausesca. Herec byl zabit, když vycházel z budovy televize převzaté povstalci, poté, co živě přečetl první zprávy z povstání. Herec měl ustřelenou půlku obličeje, Miller rozhodl, že se fotografie nehodí k publikování, ale vyfotografoval tělo v márnici, aby „přinesl svědectví“. Možná právě z důvodu, který uvedl Miller, se mi nepodařilo dostat se k této fotografii a publikovat ji v práci.

Jiným v tisku neotištěným snímkem je fotografie těl sedmi tureckých řidičů náklad'áků postřílených srbskými vrtulníky ve Slovinsku, když se rozhořel konflikt na Balkánu (začátek 90. let). Tyto práce sice nebyly nikdy publikovány, ale byly využity ve vědeckých pracích a zprávách o této válce. Nezávisle na situaci se nevzdával fotografií, protože si myslel, že taková je role fotografa.

Zároveň Miller věděl, že se hranice, co lze publikovat a co ne, s časem neustále posouvá. Každý může udělat fotku a nahrát ji na internet. Na rozdíl od profesionálů amatéři nenesou žádnou zodpovědnost za své zprávy. Miller takovouto zodpovědnost očekával od sebe, ale také od médií, která snímky publikují, a od jeho kolegů. Když byl v roce 2004 polský válečný dopisovatel Waldemar Milewicz zabit atentátníkem v Iráku a „Super Express“¹¹ jako jediný na titulní straně zveřejnil fotografii ukazující obličej novináře po útoku, byl Krzysztof ve skupině těch, kteří volbu snímku kritizovali za příslušnou doslovnost a nedostatek empatie vůči rodině zabitého novináře.

V rámci diskuze o profesní etice fotoreportéra se často objevuje Millerem v roce 1994 v JAR pořízený snímek fotoreportérů nad tělem oběti bojů mezi kmeny Zulu a stranou Inkata a Kosa z ANC. Fotoreportéři se mačkají na tělem člověka, který zahynul už po podepsání dohody mezi Inkatou a ANC (stranou Nelsona Mandely) - protože na území střetů informace o tom nedorazila, lidé nadále umírali. Krzysztof si myslel, že tato fotografie je jednoduše objektivní ukázkou práce fotoreportéra. Tato fotografie může šokovat, protože obvykle se nezveřejňují snímky ukazující zákulisí práce válečného fotoreportéra.

---

¹¹ Deník, jeden z polských bulvárních titulů.

19. 4. 1994, JAR, Johannesburg, čtvrť Thokoza. Fotoreportéři nad tělem zabitého příznivce Nelsona Mandely. Uprostřed (druhý a třetí zleva) bratři Turnleyovi vpravo v bílé košili fotograf James Nachtwey. Fot. Krzysztof Miller/AG

Objektivita

Shodně se Susan Sontag Miller se domníval, že fotografie je neobjektivnější způsob představení skutečnosti. Ve svých žurnalistických fotografiích ji nikdy neutvářel. Domníval se, že: *Prostřednictvím člověka lze ukázat veškerou historii, která nás obklopuje, všechny problémy. Život je tak krásný, že se nemusí utvářet. Je ovšem zároveň také tragický, a i tyto jeho hroživé aspekty je nutné ukazovat.* [9]

Samozřejmě si byl také vědom, že dokonce i fotografie může falšovat realitu. Odtud se bere tvrzení: *Snažím se být ve svém subjektivismu co nejvíce objektivní.* [5] Dokumentární hodnota, v takovém rozsahu, v jakém se vůbec dá objektivně ukázat realita, pro něj měla nejvyšší význam, takže necouvl před ukazováním smrti, tragédie.

O roli novinářské fotografie jako informační fotografie, té ukazující pravdu, mluvil také takto: *Fotografie nemají být hezké, mají úplně jiný úkol. Měly by udeřit mezi oči a vyvolat nějakou reflexi. Nejsou to dekorativní snímky k pověšení na zeď.*[18]

19. 4. 1994, JAR, Johannesburg, Thokoza. Boje mezi přívrženci Nelsona Mandely a Zului.
Fot. Krzysztof Miller/AG

Krzysztof se soustředil na, pokud možno nestranný, nemetaforický záznam situace. Zatímco při pohledu na níže uvedený snímek ze Súdánu máme dojem, jako bychom si prohlíželi obraz. Wojciech Jagielski popisuje situaci spojenou s tímto snímkem takto: *[Krzysztof] Byl s ní spokojený. To nebyl „skalp“, událostní fotografie, ale bylo to krásné. Umělecké, i když on by se kvůli tomu slovu vztekal, protože se identifikoval s bytím fotoreportérem.* [4]

22. 11. 2006, Jižní Súdán, Juba. Tábor uprchlíků z území zasažených válkou v Súdánu, Fot. Krzysztof Miller/AG

Při prohlížení fotografií výše nám bez váhání může vytanout na mysl osobnost brazilského fotografa Sebastião Salgado, specializujícího se na estetizovanou černobílou fotografii. Na většině Salgadových fotografií vidíme malířskou krásu a lidskou tragédii. Dva extrémy, které při spojení vytvářejí výjimečně důrazné sdělení. Otázkou je, jestli je jejich kombinování opodstatněné, jestli by se měla umělecky prezentovat lidská tragédie. Realismus takovéto fotografie mění formu, ale zachycená situace zůstává pravdivá, jen nabírá jiný charakter ve sdělení a percepci. Nadále zůstává objektivním záznamem skutečnosti.

Miller i přes svůj fotoreportérský pohled na fotografie o Salgadových snímcích řekl *estetizuje tragédii, ale snímky jsou dokonalé a skvělé.*[8] Fotografie ovšem nemůže být výsledkem manipulace. *Ideálem novinářské fotografie je snímek-dokument reprodukuující realitu jako zrcadlo* - psal Miller ve článku "Mizející magie fotografie?"[30].

Rwandský uprchlický tábor v Benako, Tanzanie, 1994. Fot. Sebastião Salgado / Amazonas¹²

Pohled zblízka

Pohled zblízka se vztahuje k fotografování obecně, ale má obzvláštní význam, když je řeč o extrémních situacích (válka, demonstrace, nepokoje), protože být blízko znamená být v nebezpečí. Miller se domníval, že pro fotografování války se tato musí vidět zblízka. Robert Capa řekl: *Pokud tvoje fotografie nejsou dostatečně dobré, nejsi dost blízko*, Miller dodal: *... nesmí chybět vylétající nábojnice, kouř z hlavně*.^[14] Když se ho ptali, jak blízko přistupuje, odpovídal: *Každý má v sobě tu hranici. Kdysi jsem vyfotografoval výraz amerického vojáka zneškodňujícího minu. Už jsem nemohl jít blíže, protože bych si musel stoupnout na tu minu*.^[15]

---

¹² <https://www.bjp-online.com/2016/07/sebastiao-salgados-eternal-images-of-humanity-on-the-move/>

29. 12: 1991, Gruzie, Tbilisi, Boje na třídě Šoty Rustaveliho. Fot. Krzysztof Miller/AG

4. 6. 1992, Náhorní Karabach. Boj Arménů za odtržení jejich země od Ázerbájdžánu a připojení k Arménii. Fot. Krzysztof Miller/AG

Někteří - i když nikdo nepoužívá slovo „bravura“ - u Millera upozorňují na absenci strachu nebo brzdy. Paweł Smoleński, novinář, se kterým Miller jezdil do války v Iráku nebo do bývalé Jugoslávie, vzpomínal, že když se ozvaly výstřely a všichni utekli, Krzysztof začal utíkat směrem k události.

Když v Čečensku viděl přijíždějící obrněný vůz, reflexivně sáhl po fotoaparátu, protože chtěl fotografovat. Teprve po chvíli mu došlo, že byl vyhodnocen jako hrozba, a všiml si, že jeden z vojáků na něj namířil zbraň. Uvědomil si, že udělal chybu. Naštěstí si voják všiml fotoaparátu místo zbraně v ruce fotografa. Přesně v tento okamžik Miller pořídil snímek níže.

4. 5. 1995, Čečensko, Grozný. Hlídka ruských vojsk. Voják ještě chvíli předtím mířil na Millera a snažil se zjistit, jestli je hrozba. Fot. Krzysztof Miller/AG

Fotografie níže představují skvělý příklad toho, že Miller často ani na okamžik nezaváhal, přistupoval blízko a přikládal fotoaparát k oku, aniž by přemýšlel o následcích takového pohybu.

V Gruzii před Millerovými očima mladý muž chladnokrevně popravil starší bezbrannou ženu, která procházela místem, kde se chvíli předtím střílelo. Nebo

snímky z Rumunska pořízené v Ceausescově pracovně, kde revolucionáři, jak vidíme na fotografii, při pohledu na fotoreportéry reagovali dosti ostře.

2.-3. 1. 1992, Gruzie, Tbilisi. Muž před Millerem chladnokrevně střílí do ženy.
Fot. Krzysztof Miller/ AG

26. 12. 1989, Rumunsko, Bukurešť. Ostrá reakce revolucionářů při pohledu na fotoreportéry v Ceausescově pracovně. Fot. Krzysztof Miller/AG

Jacek Marczewski vzpomíná na prudký Krzysztofův charakter při vzpomínce na jejich společnou cestu v roce 1993 na festival v Jarocinu. Šli ulicemi města, skupina punkerů na ně začala dotírat, jeden z nich na ně plivl. Krzysztof předal veškeré své fotografické vybavení Jackovi, přiběhl ke skupině agresorů a jednoho z nich udeřil. Situace provokatéry natolik překvapila, že potyčka okamžitě skončila.

Ovšem ne všechny situace skončily bez úhony. Zčásti to bylo způsobeno tím, že během práce byly fotografie tím nejdůležitějším.

V roce 1989 ho ve Varšavě zbily ZOMO¹³ během fotografování protivládání demonstrace.

2. července 1989, Polsko, Varšava. Poslední boje se ZOMO. Krzysztof Miller zbitý během protivládání demonstrace. Fot. Jacek Marczewski/AG

V roce 1993 na festivalu v Jarocinu během jednoho z koncertů vypukla bitka, kterou dokumentovali reportéři z několika novin. Když Miller fotografoval reportéra listu „Rzeczpospolita“, kterému se pořádkové služby snažily násilím sebrat filmy, byl

---

¹³ Motorizované jednotky občanských milicí, oddíly milicí povoláné k pacifikaci pouličních nepokojů, byly rozpuštěny 2 měsíce po vzniku představené fotografie.

Krzysztof pořádkovými složkami ošklivě zbit. Ztratil tehdy vědomí a dostal se do nemocnice, kde mu zašili hlavu. Kolegové vzpomínají, že fotografoval až do konce, což je nakonec vidět na fotografii pořízené Piotrem Liszkiewiczem, fotoreportérem Super Expressu.

Polsko, Jarocin 1993, Miller mlácený pořádkovými složkami, fotoaparát stále zvednutý.
Fot. Piotr Liszkiewicz, Super Express.

Blížkost u Millera není jen otázkou vzdálenosti. Je to také odvaha dívat se, povšimnout si tragédie jiného člověka. Pojí se to z nezbytností budovat důvěru, pokud nechcete fotografovat z dálky nebo z úkrytu. A Miller nefotografoval z úkrytu, nepoužíval dlouhé objektivy, využíval především svůj oblíbený 35mm objektiv. Vyznával zásadu „jeden fotoaparát - jeden objektiv“. Pokud se mu nepodařilo pořídit fotografii tímto objektivem, tak nefotografoval.

Krzysztof si myslel, že je nutné vycházet z citu, upřímnosti a poctivosti vůči lidem, kteří jsou fotografováni. Zároveň, jak vzpomíná novinář Wojciech Jagielski, se

kterým Krzysztof často odjížděl do zóny konfliktu: *Krzysiek se nikdy neptal na souhlas s fotografováním. Pokud lidé protestovali, rychle je přesvědčil. Vzbuzoval důvěru samotným způsobem své existence.* [6]

To vše proto, aby ukázal obě strany konfliktu, lidi a jejich chování v extrémních situacích.

9. 5. 1995, Čečensko, Grozný. V pozadí palác prezidenta Džochara Dudajeva. Ruští vojáci slavící vítězství nad čečenskými separatisty. Fot. Krzysztof Miller/AG

Během gruzínsko-abcházské války bylo čtvrt milionů Gruzínců obývajících území Abcházie donuceno k útěku. Miller fotografoval uprchlíky, společně s nimi musel sám procházet průsmekem Kavkazu, když byla přistávací plocha, z níž měli fotoreportéři odletět, obsazena Abcházci.

Abcházie 1993, gruzínsko-abcházská válka. Gruzínští uprchlíci z území Abcházie.
Fot. Krzysztof Miller/AG

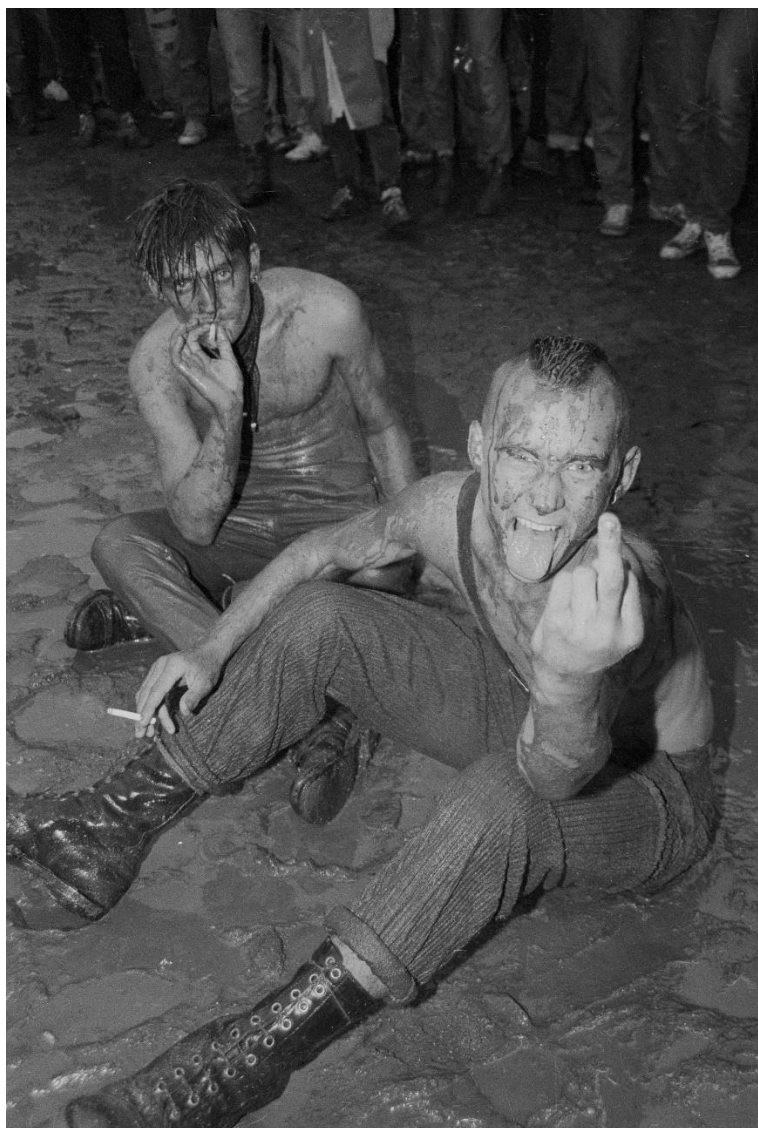

Abcházie, říjen 1993, gruzínsko-abcházská válka. Gruzínští uprchlíci v horách Kavkazu.
Fot. Krzysztof Miller/AG

Kolem člověka

Krzysztof se charakterizoval následovně: *jsem fotoreportér věnující se novinářské fotografii, a tvrdé, hloubkové sociologické reportáži*[27], a v jednom z rozhovorů: *Dělám sociologii, zajímá mě člověk v extrémních situacích.*[13] Právě proto se člověk a jeho emoce často ocitly v centru fotografie.

Jedním z témat vinoucím se Millerovými fotografiemi jsou subkultury. Fotografoval punkery - což je do jisté míry přirozené, protože sám byl přece kdysi punkrockový hudebník. Fotografoval je především v kontextu festivalu v Jarocinu, kam mnoho let jezdil.

Polsko, Jarocin, 1989. Fot. Krzysztof Miller/AG

Polsko, Jarocin 1989-1992. Fot. Krzysztof Miller/AG (na posledním snímku Miller s účastníky festivalu)

Krzysztof měl dar, který mu umožňoval snadno navazovat vztahy se zdánlivě nedostupnými lidmi a vstupovat do uzavřených komunit. Jak vzpomíná Wojciech Jagielski, jeden z novinářů, s nimž Miller často jezdil do války, Miller *vzbuzoval důvěru samotným způsobem své existence*. [6]

Díky této schopnosti se mu dařilo také proniknout do obtížně přístupné subkultury skinheadů. V rozhovoru z roku 2003 vypráví, jak poznal jednoho ze skinů na večírku, a následně jeho kamarády přesvědčil k fotografiím. Millerovy snímky

ukazují opravdové, nearanžované situace na narozeninách jednoho z nich, skinheada „Ksywy“.

9. 1. 1993, Polsko, Lodž. Narozeniny skinheada Ksywy. Fot. Krzysztof Miller/AG

Druhým tématem prostupujícím jeho fotografie je člověk v kontextu tragédie. Nejčastěji se jedná o snímky manželek nebo matek vojáků a dětí. Všech, kteří neměli vliv na to, že se ocitli na frontě nebo v její blízkosti. Níže se nachází několik fotografií, které takovéto situace dokonale ilustrují. První fotografie je jeden z nejznámějších Millerových snímků z Grozného z roku 1995, zachycující civilistu, Čečence, na pozadí zničeného prezidentského paláce Džochara Dudajeva. Další je snímek čečenských žen skrývajících se před ostřelovačem, který je překvapil během pohřbu. Portréty ruských matek čekajících na návrat svých synů vězňených Čečenci. Jejich synové byli jen řadoví vojáci, takže existovala jiskřička naděje, že budou propuštěni. Jsou to také fotografie žen, které během války porodily děti, a bez ohledu na obtížné podmínky musí být co nejlepšími matkami. A nakonec snímky dětí, které si i přes prožitá traumata nadále hrají... na válku.

6. 5. 1995, Čečensko, Grozný. Muž, kterého Miller pojmenoval „Živý duch“. Čečenec, který se objevil a zmizel jako duch. V pozadí zničený prezidentský palác Džochara Dudajeva. Fot. Krzysztof Miller/AG

28. 1. 1995, Čečensko, Grozný. Ostřelovač střílí na ženy účastnící se pohřbu příbuzného zabitého ruskými raketami. Fot. Krzysztof Miller/AG

(vlevo) 5. 5. 1995, Čečensko, Grozný, mladé matky na pozadí budov zničených ruským bombardováním; (vpravo) 28. 1. 1995, Čečensko, Grozný, Sídliště Čarnorječe, děti hrající si na válku. Fot. Krzysztof Miller/AG

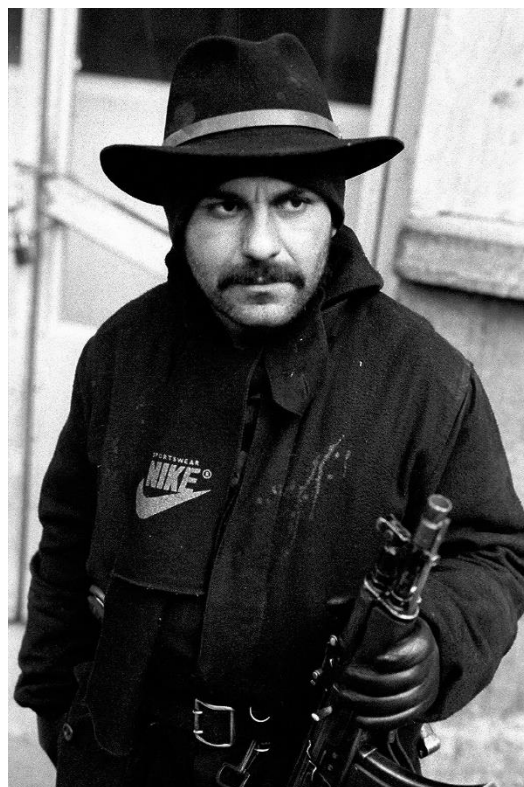
V kontextu soustředění se na člověka stojí za to ukázat - mezi Millerovými fotografiemi spíše vzácné - portréty. Nejčastěji se jedná o portréty pořízené v širším kontextu, nepózované, portréty ukazující jejich hrdinu a situaci, v níž se ocitl. Dokonalým příkladem je portrét Zbigniewa Religy, předního polského kardiochirurga, který provedl první úspěšnou transplantaci srdce v Polsku.

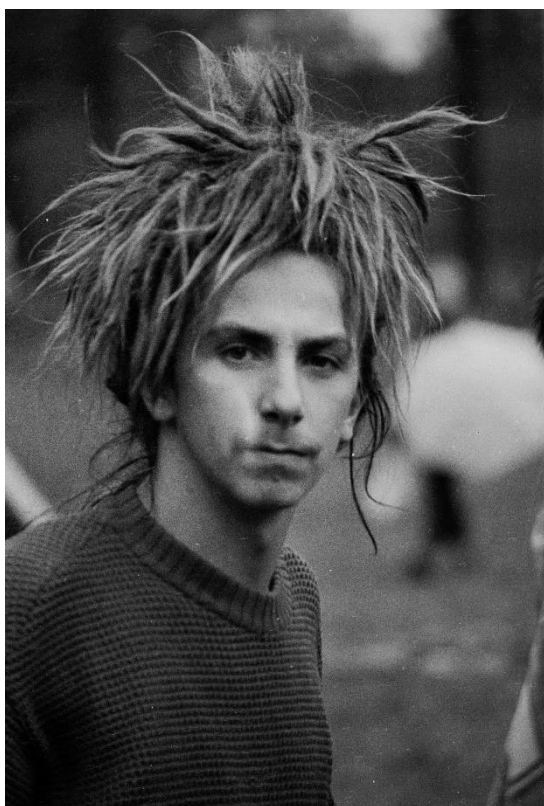
6.-7. 11.1991, Polsko, Klinika kardiochirurgie v Zabrze. Prof. Zbigniew Religa, kardiochirurg, který provedl první úspěšnou operaci transplantaci srdce v Polsku, na fotografii v průběhu jedné z operací. Fot. Krzysztof Miller/AG

Millerovy portréty mají velmi různé kontexty, tak různé, jako témata, která fotografoval. Jejich společnou částí je to, že když už portrétoval, nepoužíval ateliér, speciální osvětlení, chyběla jakákoliv korekce. Jak sám říkal, trochu se bál toho všeho, co souvisí s portrétním fotografováním. Důsledně se držel stylu, který mu nejvíce vyhovoval. Velmi klasického se zachováním fotoreportážního charakteru. Zdůrazňoval přitom, že *...Je tolik krásných, strašných, zvláštních situací, ve kterých se nachází člověk, že se nemusí nic přidávat...*[20].

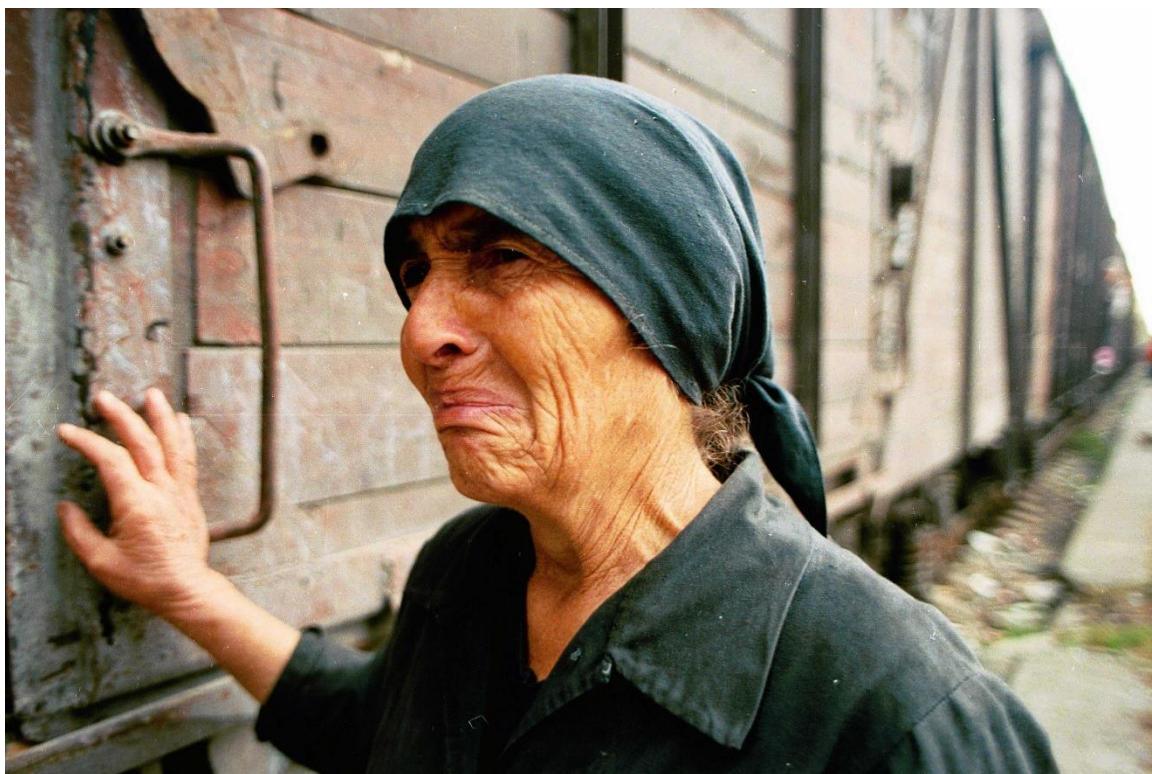

Portréty válečných mužů (vlevo) Bukurešť 1989, (vpravo) Tbilisi 1991. Fot. Krzysztof Miller/AG

Na fotografii vlevo účastník festivalu Jarocin 1989, vpravo: Kazik Staszewski ze skupiny KULT, 1. 6. 1989, Happening ve FSO ve Vratislavi. Fot. Krzysztof Miller/AG

1993 Válka v Abcházii. Gruzínská žena uprchlice. Fot. Krzysztof Miller/AG

26. 11. 2006, Severní Uganda, území operací protivládních partyzánů, jeden z táborů uprchlíků z oblastí zasažených boji. Fot. Krzysztof Miller/AG

Jistou výjimkou z portrétu přísně reportážního charakteru jsou fotografie členů rodin ruských vojáků. Z velké části to jsou matky čekající na návrat svých synů vězněných Čechenci. Jejich synové byli jen řadoví vojáci, takže existovala jiskřička naděje, že budou ze zajetí propuštěni. Portréty jsou zcela uměle vytvořené, ztvárněné podle dříve vymyšlené koncepce, ale Miller nadále zachovává ráznou autentičnost situace, v níž se hrdinky ocitly, dokonale ukazuje upřímné matčino pouto se syny.

Dva vybrané portréty z kolekce. 28. 1.1995, Inguško, Sliepcowsk. Hranice s Čechenskem. Matky ruských vojáků, kteří se dostali do čečenského zajetí. Počítají se znovuzískáním svých synů, obyčejných řadových vojáků. Fot. Krzysztof Miller/AG

Dokonce i když Miller fotografuje širší plán, zůstávají v centru pozornosti i nadále lidé. Tak jako v případě snímků ruin Kábulu. Při popisu tohoto snímku se Miller zamýšlí, jestli se tak necítili Varšavané vracející se do hlavního města po druhé světové válce, jejíž centrum bylo prakticky zcela zničené.

28. 10. 1996, Afghánistán, Kábul. Zničené centrum města. Fot. Krzysztof Miller/AG

Fotoreportér tu je (jen) na fotografování

Povinnost fotografovat má také druhou tvář. Fotoreportér má nejen fotografovat - to je jeho povinnost, ale dle Millerova soudu má **pouze** fotografovat - neangažovat se. Jeho rolí není pomáhat, přinejmenším ne jiným způsobem než přinášením svědectví prostřednictvím svých fotografií. Krzysztof byl mnohokrát dotazován na tento aspekt své práce, především při příležitosti snímků hladovějících dětí z Konga.

Jde o fotografie pořízené v uprchlickém táboře nacházejícím se 100 kilometrů od města, v hloubi džungle. Humanitární pomoc se sem prakticky nedostala. Kmen Hutu vyvraždil ve Rwandě více než milion příslušníků Tutsiů a v obavách z pomsty utekl z Rwandy do sousedních zemí, včetně území Zairu. Zair nebyl na takový počet uprchlíků připraven, byli umístěni do uprchlických táborů, jako je tento.

Miller odpovídal, že kdyby i věděl, že podělení se o tyčinku hladovému dítěti neuškodí, tak které z těch mnoha umírajících hlady by si měl vybrat? Pokud by měl

pomáhat na jednom místě, nemohl by se dostat na jiné, které možná také vyžaduje, aby ho ukázal světu, přinesl svědectví.

9. 4. 1997, Zair (později Kongo). Děti z kmene Hutu umírající hlady v táboře pro uprchlíky, nacházejícím se na stém kilometru. Fot. Krzysztof Miller/AG

Tento snímek je příkladem, že fotografie může ovlivnit rozhodování. Snímky hladovějících dětí z Konga otištěné ve Francii deníkem „Le Monde“ urychlily evakuaci obyvatelstva z území občanské války. Miller říkal, že přes tento případ má ale větší pocit „proměňování světa“ než v případě snímků z regionů konfliktu při fotografování příslovečné díry ve vozovce, protože někdo z vedení města si díry všimne a nechá ji spravit.

Jindy se Krzysztofa ptali na etiku fotoreportéra v kontextu slavné fotografie Kevina Cartera, za kterou v roce 1994 získal Pulitzerovu cenu. Jedná se o fotografii, na které sup čeká na smrt hladového dítěte. Miller se krátce vyjádřil, že Carter splnil svůj úkol. Kdyby odložil fotoaparát a snažil se pomáhat (a jistě to nebylo jediné dítě, které vyžadovalo pomoc), svět by se vůbec nemusel dozvědět, že k takové situaci došlo. Fotografie mají šokovat. Krzysztof se přesvědčoval, že jeho fotografie nemění svět, ale myslel si, že úkolem fotoreportérů je poctivě ukazovat svět a lidské tragédie, bez estetizování tragédií (tak, jak to postulovala Susan Sontag).

I když se v kontextu neposkytnutí pomoci za válečné situace příjemce fotografií nechá přesvědčit, že ji fotoreportér skutečně nemohl udělit, je pro něj těžší porozumět pasivitě za běžných situací všedního života. Snímek opilého cyklisty se setkal s vlnou kritiky čtenářů. Miller ho pořídil, když se vracel do Varšavy po realizaci tématu zadaného novinami, v den pravoslavného svátku Zjevení Páně na Białoostocku. Fotografie níže je jen jedním ze záběrů z celé roličky filmu, který tehdy využil k provedení specifické studie boje člověka s protivenstvími.

Millerovi byl vyčítán vypočítavý, chladný přístup k zpozorované a vyfotografované situaci. Pasivní nezodpovědný přístup k tomuto konkrétnímu případu. Napadený Miller přiznal - *Nevím, co se s tím mužem dále stalo. Možná jsem mu měl pomoci ohlédnout se za sebe, jestli nic nejede... - Ale on vstal a podařilo se mu po pár karambolech odjet. Vydal se dále cestou před sebou...*[11]

At' tak nebo tak, stala se tato fotografie, po snímku kulatého stolu, jedním z nejznámějších Millerových snímků v Polsku (i když byla na internetu používána tak často, že mnoho lidí neví, že je jejím autorem).

19. 1. 1997 Silnice mezi Varšavou a Siedlcami. Fot. Krzysztof Miller/AG

PTSD (posttraumatická stresová porucha)

Práce válečného reportéra je obrovský stres. Miller v rozhovorech přiznával, že ho zvládal s výraznou pomocí alkoholu a THC. Ovšem ani ony, ani skvělá odolnost proti krátkodobému stresu získaná během tréninků skoků do vody, mu nepomohly ochránit se před dlouhodobými účinky.

Po návratu z cesty do Afriky v roce 2007, kde prodělal mozkovou malárii a skoro zemřel, se objevily počátky nemoci. Začaly ho trápit realistické sny vyvolávající obrazy situací, jichž byl svědkem nebo účastníkem, ale ve spánku nemohl utéci.

K tomu se přidaly neopomenutelné rozdíly mezi dvěma světy, ve kterých musel vystupovat: svět fotoreportéra jezdícího do války a svět rodiny. Na jedné straně: cesty - intenzivní, nasycené adrenalinem, kde byla pozornost přenesena na vlastní bezpečí a bezpečí novináře, uspokojení základních potřeb a na lidi, jejichž tragédii bylo nutné zdokumentovat; na druhé straně běžný život, mimo zónu ohrožení, který vyžadoval činění běžných rozhodnutí a porozumění, že se jiní lidé nohou trápí nedostatkem produktů, které z hlediska „válečného“ režimu byly luxus, např. balená voda („přece voda teče z kohoutku“), pořádného topení („přece se dá tepleji obléknout“).

S Christopherem Morrisem můžeme říci, že válečná fotografie je *profese pro egoisty. Lidi, kteří si myslí, že jejich práce je nejdůležitější - dokonce důležitější než rodina* [39]. Možná s Morrisovými slovy nesouhlasí všichni váleční fotografové, ale tento životní režim jistě nezůstává bez vlivu na vztahy s nejbližšími, tak tomu bylo i v Millerově případě.

Někteří váleční reportéři, včetně Morisse, mluví přímo o závislosti na režimu provozu v charakteru válečného fotoreportéra, pocitu neomezenosti. Krzysztof pravděpodobně nebyl výjimkou, ale v jeho případě se k této závislosti přidaly ničivé

dopady nemoci. *Dokud ten svět ještě existoval, dokud jedna cesta do války stíhala druhou, se ještě všechno nějak drželo pohromadě a já si myslel, že to zvládám.* [15]

V roce 2010, po dočasném zlepšení, během nějž se vrátil k práci a odjel do JAR fotografovat mistrovství světa ve fotbale, došlo k další krizi - Miller se zcela stáhl ze společenského života, nevycházel z domu, vrátily se sny spojené s válkou.

08.06.2010, JAR, Tenbisa 08.06.2010, Freddie Saddam Maake, nejlepší fanoušek JAR. Jedna z fotografií z cesty na mistrovství světa ve fotbale. Fot. Krzysztof Miller/AG

Kolegové ze studií (v té době studoval fotografii v Lodži - viz kapitola [Škola a kreativní fotografie](#)) ho opět vytáhli z domu a vzali k lékaři, který diagnostikoval PTSD (posttraumatickou stresovou poruchu) a poslal ho do Vojenského zdravotního ústavu - na Kliniku psychiatrie a posttraumatického stresu.

Miller se na klinice léčil 6 měsíců, z toho 2 týdny na uzavřeném oddělení. Absolvoval individuální a skupinové terapie společně s veterány vracejícími se z válek v Iráku a Afghánistánu.

Paweł Smoleński (jeden z novinářů „Gazety Wyborczé“, se kterým Krzysztof jezdil za zakázkami) se pokoušel Krzysztofovu nemoc vysvětlit nejen tím, že Krzysztof prožíval vše, co fotografoval, ale také tím, že množství traumatických událostí, jichž se účastnil, bylo větší než v případě některých vycvičených vojáků.

V pozdějším období se Miller snažil nemoc bagatelizovat: *Měl jsem spíše depresi než posttraumatickou stresovou poruchu A dokonce i když to bylo PTSD - tak se to, stejně jako se v dětství prodělají příušnice nebo spála, prodělá a je to. Pak se člověk léčí. A teď už je to mimo mě.*[30] Lékaři Millerovi doporučili zklidnění, v roce 2013 se tedy z metropole odstěhoval do Brwinowa, malé obce u Varšavy, kde se snažil dokumentovat místní život.

Do regionu konfliktu, ale už ne na frontu, odjel naposledy v roce 2011 do Egypta, kde fotografoval volby po revoluci na náměstí Tahrír, v nichž byla svržena diktatura Husního Mubaraka. V roce 2013 ještě přemýšlel o cestě do Sýrie s Polskou humanitární akcí a v roce 2015 o odjezdu na Ukrajinu, ale ani jeden z těchto plánů nebyl realizován.

PTSD (dokonce i před diagnózou) byla ve spojení s krizí v polském tisku příčinou, proč Krzysztof po roce 2008 hledal jinou cestu, snažil se najít v realitě.

Škola a kreativní fotografie

V roce 2008, k překvapení přátel, začal studovat fotografii na lodžské „filmovce“,¹⁴ čímž konsternoval také vyučující. Vysvětlovat, že se chtěl naučit pokoru vůči fotografii. Symbolice barev, kompozici. Chtěl uspořádat znalosti a dokázat si, že je schopen toto studium dokončit.[34]

Jako novinářský fotograf vyznával pravidlo nevytváření reality. Na studiích - jak vzpomínal v jednom z rozhovorů - splnil zkoušku ze zpracování ve Photoshopu na nejnižší možnou známku, když napsal referát, v němž odůvodnil, proč se ho nechce učit. *Jsem fotograf starého data a vidím, jak je tento nástroj mladšími kolegy zneužíván. [...] jde o to, aby nesvádělo. Nějaké vylepšení, nastartování... mnoho známých na to naskočilo. Chtěl jsem mít čisté svědomí.*[5]

Digitální zpracování fotografií bylo pro Millera „nečistou hrou“, využití tradičních fotografických technik mu naopak vůbec nepřekáželo, a snažil se je využívat jak ve spojení s novinářskou fotografií, tak i v kreativních projektech. V roce 2009, v rámci školních workshopů, experimentoval s různými fotografickými technikami. Pro získání zápočtu musel realizovat práci v historickém stylu. Tak vznikl cyklus „13 válek“, v jehož rámci Miller přepracoval své válečné snímky technikou mokrého kolodiového procesu. Šlo o spojení tří fotografických technik - obraz z negativu byl digitálně zpracován a reprodukován technikou mokrého kolodiového procesu.

Vznik tohoto cyklu vysvětloval jako navazování na první válečné fotografie Rogera Fentona z roku 1855, z první krymské války, které byly pořízeny právě technikou mokrého kolodiového procesu, i když fotografka, umělecká kritička Barbara Sokołowska toto vysvětlení považuje za přitažené za vlasy.[37] Vysvětluje, že charakter snímků vybraných Millerem ke zpracování touto technikou se bije s jejími reálnými požadavky. To znamená, že takové fotografie, představující

---

¹⁴ PWSFTviT v Lodži (Státní vysoká škola filmová, televizní a divadelní v Lodži)

dynamickou akci (mimo snímky prezentované níže) by technikou mokrého kolodiového procesu nikdy nemohly vzniknout.

Pro projekt Miller použil materiály, které se v minulosti opravdu používaly, na příklad kyanid nebo střelnou bavlnu. Protože tato chemie není volně dostupná, obrátil se na Agoru (vydavatele „Gazety Wyborczé“), aby požádala Ministerstvo vnitra o souhlas s jejím opatřením. Souhlas byl udělen pod podmínkou, že chemie nebude využita k výrobě bomby nebo drog.

Fotografie z cyklu 13 válek, mokrý kolodiový proces, autor: Krzysztof Miller

Druhý cyklus využívající tradiční techniky, ale tentokrát jsou výsledkem čisté kreativity, jsou „Totalitární kolodiové pozitivy“. Cyklus tvoří karikatury

diktátorů a masových vrahů s uměle vytvořenými gesty, provedené technikou mokrého kolodiového procesu. Šlo o společný projekt společně s jinými studenty lodžské „filmovky“, včetně fotografického kolektivu SlowPhoto (psáno také SlowFoto nebo Slow Foto), označovaného Millerem přídavnými jmény „anarcho-syndikalistický“ a „punkrockový“.[27]

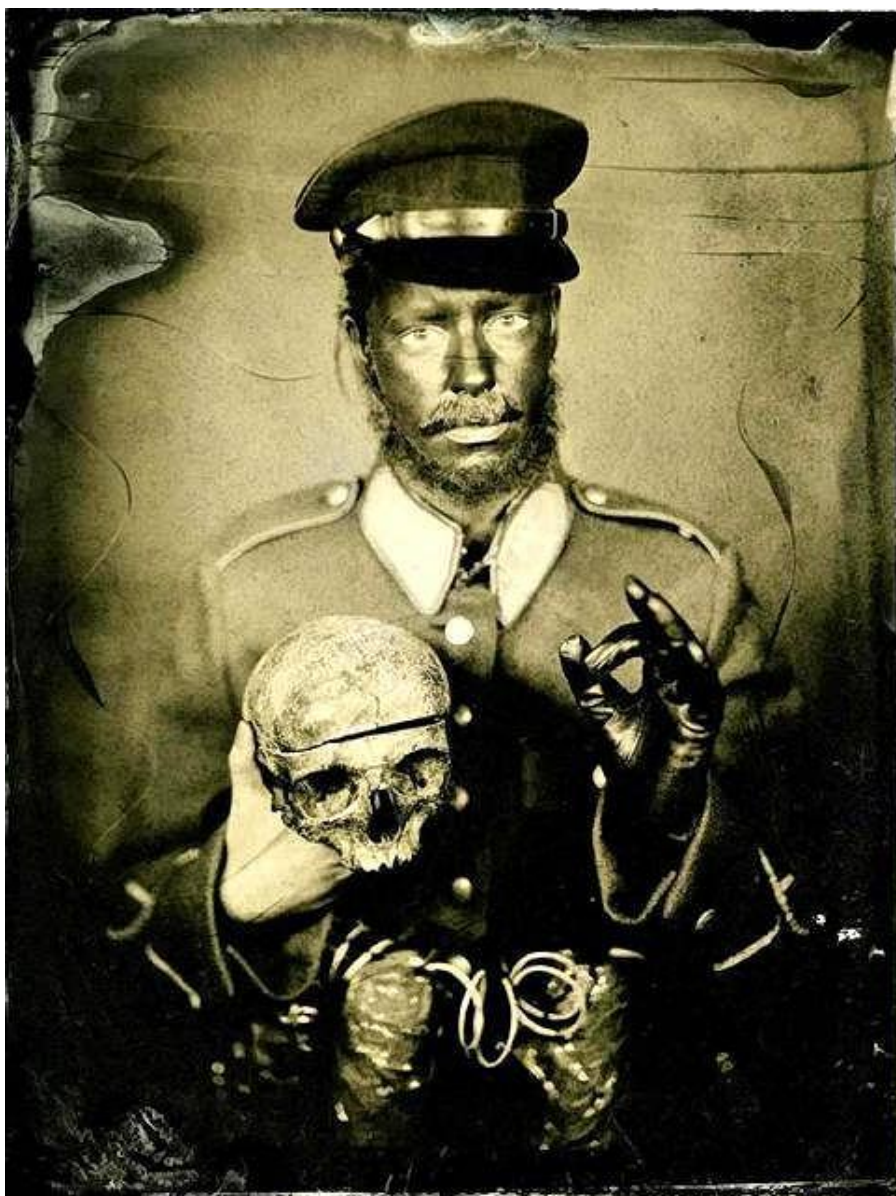
Skupina vznikla v důsledku spojení zájmu o současné trendy ve fotografii a video umění s tradičními fotografickými technikami (mokrý kolodiový proces, kyanotypie, kalotypie). Do skupiny kromě Millera patřili Magdalena Adamczewska, Piotr Cielecki, Natalia Masin, Tomasz Walczak, Jan Wajszczuk, Katarzyna Cegłowska, Kacper Bartczak a Jan Wąż.

V anotaci výstavy, která se konala v roce 2011,¹⁵ je řeč o tom, že skupina spolupracovala na 4 projektech: dříve zmíněných „Totalitárních kolodiových pozitivů“ (v některých pramenech jako „Totality“ (viz např. [45]), „Pofotografie“, „Fašisté fotografie“ a „Prázdné baryty“. Kromě prvního projektu prezentovaného na této výstavě se po ostatních projektech i po samotné skupině slehla zem.

Práci na projektech Miller zmiňoval jako možnost odreagování. Práce na skupinovém projektu, proces kreaace, od nalezení nápadu a formy, přes rozhovor ve skupině až po realizaci projektu se zdála být zajímavou zkušeností, ale Miller tento typ fotografie bral jako odskočení, formu zábavy. Vysvětloval, že si ve skutečnosti neumí představit život bez novinářské fotografie.

---

¹⁵ <http://muzeum.bydgoszcz.pl/wystawy/id,105,0,0,Wystawa-fotografii-Krzysztofa-Millera-oraz-kolektywu-Slow-Foto>

Natalia Masin jako Jean-Bedel Bokassa (středoafriický diktátor v letech 1966-1979), z cyklu Totalitární kolodiové pozitivy, mokry kolodiový proces. Fot. Krzysztof Miller, zdroj: wyborcza.pl

Miller dokončil studium na Lodžské filmové škole v roce 2011. Bakalářská práce psaná pod vedením dr. hab. Mirosława Ledwosińskiego nese název *+/- Nieskończoność. Czyli 4 Jeźdźców Apokalipsy. Czyli 4x4 Ja. (+/- Nekonečnost. Neboli 4 apokalyptičtí jezdcí. Neboli 4x4 já.)*[27] Práce se skládá ze dvou částí: praktické a teoretické. U Millera je teoretická práce precizní, subjektivní popis praktické práce.

Ta se skládá z 16 trojúhelníkovitých obrazů, nebo spíše, jak je sám nazval Miller, *koláží fotografií a pofotografií*, [27] poskládaných do jehlanu. Pofotografie je termín použitý kurátorkou fotografických výstav Joannou Kinowskou¹⁶ během soukromého rozhovoru s Krzysztofem jako označení grafiky vznikající na bázi vzpomínky na nějaký fotografický obraz (paobraz) přelitý do grafické formy, která už není fotografií.

---

¹⁶ Joanna Kinowska - vzděláním historička umění. Vysokoškolská pedagožka v oboru fotografie (historie fotografie). Nezávislá kurátorka fotografických výstav, editorka fotoknih.

Těchto 16 trojúhelníků je tematicky a stylisticky uspořádáno do 4 skupin. Celá práce je vysoce symbolická. Od rozměrů jehlanu (delší strany 777 mm [...] *(seven, seven, seven the number of the heaven)*[27], základna s rozměry 666 mm *(six the number of the beast)*[27], biblické odkazy: Boží oko, čtyři apokalyptičtí jezdci (každá ze 4 skupin trojúhelníků symbolizuje jednoho z jezdců), přičemž u Millera byl Mor (v některých interpretacích Vítěz, Kristus nebo Antikrist) nahrazen Nadějí. Zároveň je každá ze skupin byla realizována, podle popisu autora, v jiném uměleckém stylu: konstruktivismus, popart, realismus a surrealismus.

V teoretické práci, která je vysvětlením praktické práce, se vinou témata traumatických fotografických zkušeností a emoční krize léčbou na klinice zakončeného posttraumatického stresu. Miller vysvětloval, že ve formě praktické práce mu šlo o zjednodušení, odsunutí se od „novinářského“ prezentování reality, depersonalizaci fotografie, aby se pro jeho „hlavu stala snesitelnější“,

Práci obhájil na výbornou. Miller shrnul studium jako čas duševního, intelektuálního a emocionálního rozvoje. Studium před ním otevřelo jiný pohled na fotografii. Sice se po něm tímto typem kreativního umění nezabýval v širokém rozsahu, ale zahájil nebo plánoval jiné fotografické cykly - o čemž se zmínil v dokumentu „V Božím oku“[22], natočeném Wojciechem Królikowským v roce 2012 - na rozdíl od dosavadní fotografie. Mezi tyto cykly patří „Rozstřílená Varšava“ (dokumentace budov se stopami po kulkách z 2. světové války), „Mokotów, můj mikrokosmos“ nebo „Varšava železniční“. Mimo jednotlivé snímky míhající se v Królikowského filmu je těžké narazit na fotografie z těchto projektů.

Ocenění, knihy, výstavy

Krzysztof byl, jak sám o sobě říkal, introvert. Do sebe uzavřený spíše nepatřil k lidem, kteří by se chlubili svou tvorbou. Neměl svoje webové stránky, málokdy se hlásil do fotografických soutěží. Přestože každý, kdo o Krzysztofovi píše, nevynechá formulaci „mnohokráte oceněný“, neexistuje místo, kde by bylo možné najít kompletní seznam ocenění, dokonce ani na Krzysztofově profilu v mateřské agentuře „Gazety Wyborczé“.¹⁷

V roce 1998 získal první cenu v Soutěži polské novinářské fotografie za samostatný snímek¹⁸ s fotografií „Zair“ představující děti Hutuů v uprchlickém táboře - jde o snímek s trojicí dětí sedících na kartónu, dříve prezentovaný v kapitole [Fotoreportér tu je \(jen\) na fotografování](#).

V roce 2004 byl laureátem polského „Pulitzera“ - ceny Sdružení polských novinářů (Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich - SDP) v kategorii novinářská fotografie (udělované pouze v onom roce) za snímek z Iráku.¹⁹ Sdružení polských novinářů nedisponuje podrobnými informacemi o oceněném snímku. SDP mě pouze informovalo, že je to jedna z fotografií, které vyšly v článku „Vytáhni nůž z mého boku“ (Wyjmij nóż z mojego boku), zveřejněných v Gazetě Wyborczé dne 17. května 2004, nedokáží určit, o který ze snímků se přesně jedná.

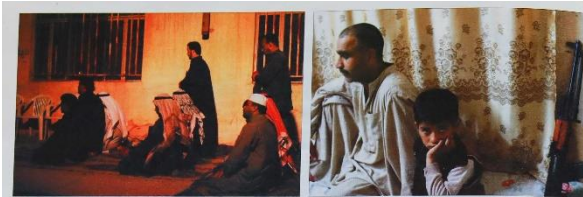
---

¹⁷ http://agencjagazeta.pl/foto/1,103177,7570928,Krzysztof_Miller.html

¹⁸ <http://fototapeta.art.pl/fti-kpfp97.html>

¹⁹ http://www.sdp.pl/sites/default/files/FD_97-99_2010.pdf

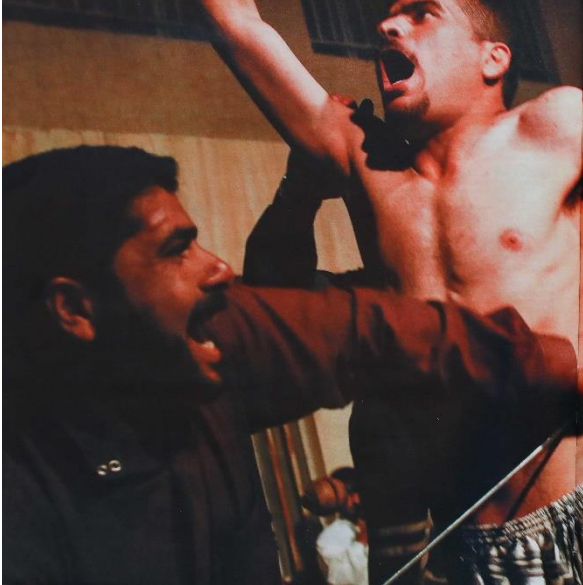

Osoba naładowana do ławki więziennej

Próbki, chleb (góra), kawa (dół) - w więzieniu

Wy, ludzie Zachodu, nie pojmujecie, jak głęboko można uwierzyć

WYWIĄD
KRZYSZTOF MILLER
(L) I
PAWEŁ SMOLEŃSKI

Wymij . noz z mojego boku

IRAK
DERWISZE

Fotograf zwraca uwagę na to, że w Iraku nie ma demokracji. Widać to w tym, że w Iraku nie ma demokracji. Widać to w tym, że w Iraku nie ma demokracji.

IRAK DERWISZA
W wojnie byłoby przetrzymywanie w więzieniu. Czyli dla władzy w Iraku, to jest przetrzymywanie w więzieniu. W Iraku, to jest przetrzymywanie w więzieniu. W Iraku, to jest przetrzymywanie w więzieniu.

Jak długo to trwało?
Co tu się działo?
Przed chwilą? Długo?
Zupełna histeria?
Racjonalna religijna ekstaza?

Alfa Romeo przedstawia: Alfa 156 1.1.
Sportowe i ekonomiczne. Alfa 156 1.1 to samochód, który łączy w sobie sportowość i ekonomiczność. Wyposażony w silnik 1.1 litra, oferuje doskonałą sprawność i niskie koszty eksploatacji.

Alfa 156 1.7
Sportowe i ekonomiczne. Alfa 156 1.7 to samochód, który łączy w sobie sportowość i ekonomiczność. Wyposażony w silnik 1.7 litra, oferuje doskonałą sprawność i niskie koszty eksploatacji.

LOT
Jesteśmy gotowi na rekord Guinnessa.
Wzrost - 100 cm. Ciężar - 100 kg. Lot - 100 km. Lotnisko - 100 m. Lotnisko - 100 m.

Gazeta Wyborcza DUŻY FORMAT, 17. kwietnia 2004, cłanek, w którym se nachází oceněná fotografie. Reprodukce: Jacek Marczewski

V roce 2005 ho ocenil týdeník „Newsweek Polska“ v soutěži „Newsreportaż“. Získal 1. cenu v kategorii události za reportáž z „Oranžové revoluce“.

Ve stejném roce také dostal 1. cenu v kategorii události - fotoreportáž v soutěži BZ WBK Press Foto - za stejný materiál.

Jeden ze snímků reportáže oceněné v soutěži „Newsreportaż 2005“. Fot. Krzysztof Miller/AG, zdroj: fotopolis.pl

V roce 2014 byl vyznamenám Kavalírským křížem řádu obrození Polska prezidentem Bronisławem Komorowským - za „nasazení v boji za svobodu v ten rozhodující okamžik, kdy osud rozhodoval, jaký bude výsledek voleb 4. června 1989“.²⁰

V roce 2013 vydal knihu “13 wojen i jedna. Prawdziwa historia reportera wojennego” (“13 válek a jedna. Skutečný příběh válečného reportéra”)[28]. Tuto

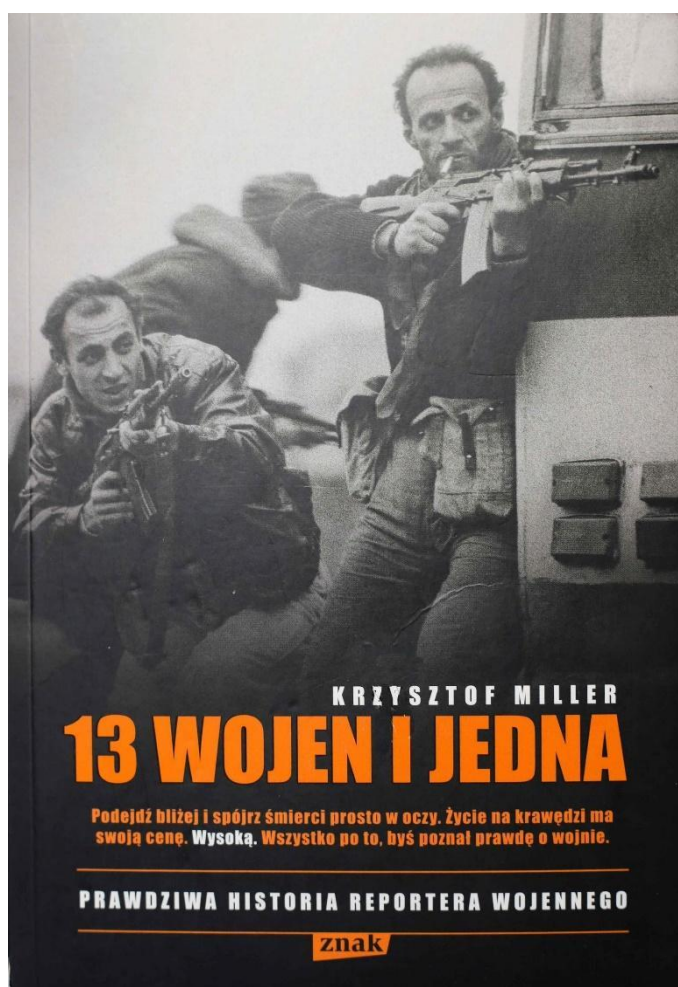
---

²⁰ Podle informací z <http://niezalezna.pl/55023-komorowski-odznaczył-40-dziennikarzy-wyborczej-za-walke-o-wolnosc>

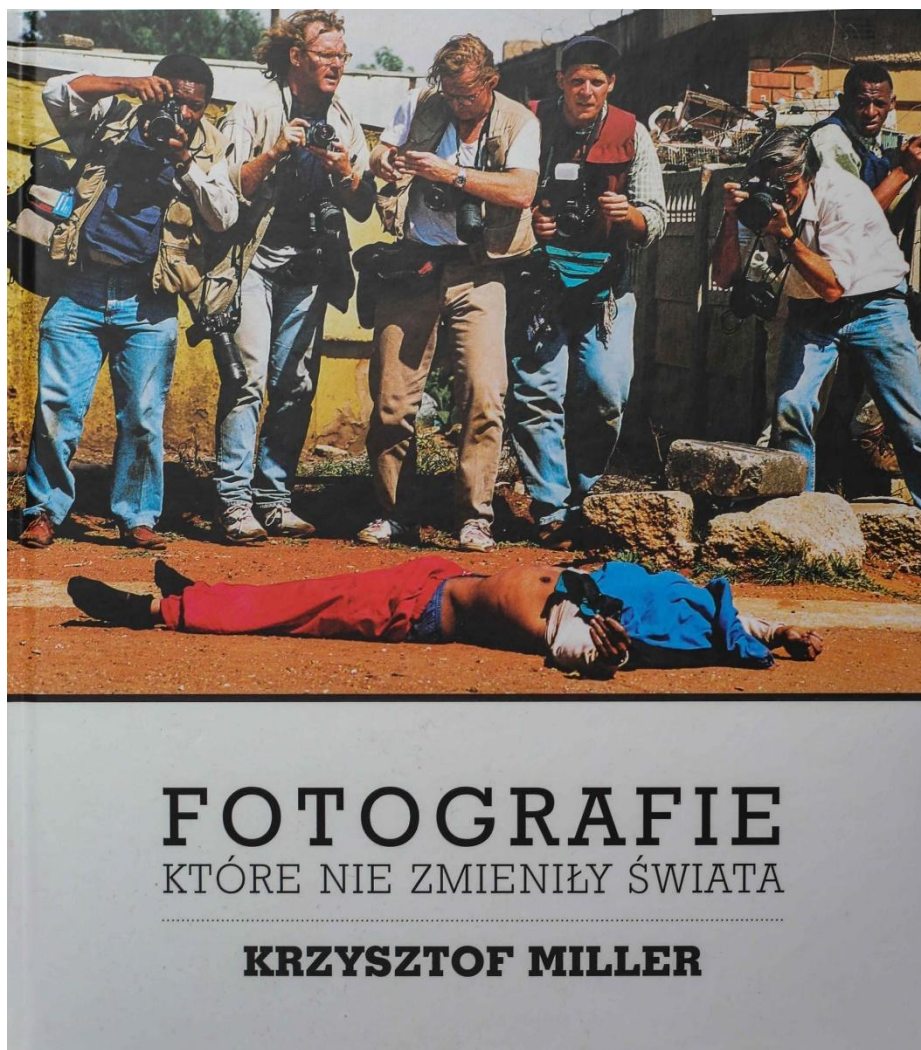
knihu tvoří vzpomínky Krzysztofa z jeho cest do války, ze setkání s lidmi, ze situací ohrožení. Čtrnáctá válka z názvu je válka se sebou samým, válka se vzpomínkami, cena za bytí válečným fotoreportérem. Často říkal, že si myslel, že kniha pro něj bude jistým druhem terapie. To se ne zcela podařilo - devět měsíců práce na knize, vybavení si obrazů způsobilo, že se nemoc znovu probudila. V závěru knihy napsal, že kdyby věděl, kolik ho toho tato kniha bude stát, určitě by se do ní nepustil.

Po jejím vydání často žertoval, že je asi jediný fotoreportér, který má ve svém portfoliu knihu a žádnou fotografickou publikaci.

Do posledních dnů pracoval na své druhé knize, první fotografické publikaci “Fotografie, które nie zmieniły świata” (“Fotografie, které nezměnily svět”)[29]. Kniha obsahuje více než 200 fotografií vybraných Krzysztofem s jeho osobním,

téměř deníkovým komentářem. Kniha byla vydána (posmrtně) nakladatelstvím Agora²¹ v roce 2017.

Od začátku roku 2014 Miller připravoval svou výstavu “Niedecydujący moment” (“Nerozhodující okamžik”). Na výstavě se ocitlo 45 fotografií v dřevěných rámech, rozdělených do čtyř částí: novinářská fotografie, válečná fotografie, sociologická fotografie a fragmenty bakalářské práce. Jednalo se o průřez dílem 25 let v profesi fotografa.

---

²¹ vydavatel „Gazety Wyborczé“

wystawa Krzysztofa Millera

NIEDECYDUJĄCY MOMENT

Stara Galeria ZPAF, Plac Zamkowy 8, Warszawa
13 - 31 stycznia 2015

 gazeta

Název výstavy vysvětlil její kurátor, Marek Szyryk (děkan Fakulty fotografie PWSTiTv v Lodži), takto:

Cartier Bresson si myslel, že ve fotografii je nejdůležitější rozhodující okamžik. Ten, kdy mačkáme spoušť závěrky na fotoaparátu. Jenomže, když spoušť závěrky mačkal Krzysztof Miller, nebyl žádný okamžik rozhodující. Protože jsou hladem umírající děti z kmene Hutuů v konžské džungli rozhodující okamžik? [...] Jsou to nerozhodující okamžiky, ale opravdu se staly, a Krzysztof Miller tam byl a vyfotografoval je.[1]

Výstava měla premiéru v Bratislavě v galerii Polského institutu během Měsíce fotografie. Následně se představila v mnoha městech Polska, počínaje Varšavou v lednu 2015, přes Olsztyn, Vratislav, Lodž, Białyostok, Opolí, s jako posledním plánovaným vystavením v Podkowě Leśné (nedaleko Brwinowa, tehdejšího

Krzysztofova bydliště). Vernisáž poslední výstavy s účastí autora proběhla 1. září 2016.

Krzysztof tragicky zahynul 9. září 2016. Byl pohřben na vojenském hřbitově na varšavských Powązkach. „Gazeta Wyborcza“ ve dnech 1.-2. října 2016 uspořádala v Leica 6×7 Gallery ve Varšavě krátkou výstavu-vzpomínku „Dostatečně blízko“, aby připomněla Krzysztofovu osobnost a práci.

V roce 2018 (od června do září) probíhala v Dom Spotkań z Historią²² ve Varšavě výstava Krzysztofových fotografií pod názvem „Krzysztof Miller. Rok 1989“. Rok 1989 byl výjimečný rok pro Polsko, Evropu a svět. Byl to také specifický rok pro Krzysztofa - první rok jeho práce v profesi fotoreportéra. Jak zdůraznil Waldemar Gorlewski (fotograf, fotoeditor, bývalý dlouholetý šéf fotooddělení Gazety Wyborczé a vedoucí fotografické agentury Agencja-Gazeta, kurátor výstavy „Krzysztof Miller. Rok 1989“), Krzysztof spolehlivě zdokumentoval proměny, jichž byl svědkem, a jeho politické fotografie jsou silně zasazeny do historie polské fotografie.

Když jsem se Gorlewského ptal na klíč pro výběr fotografií, odpověděl, že při prohlížení archivu jasně zaznamenal náčrt tematických kánonů, jimž Krzysztof zůstal věrný: demonstrace/konflikty, každodenní život, festival v Jarocinu (který fotografoval celý život). Na výstavu bylo selekcí vybráno 150 fotografií ze 17 tisíc, které Krzysztof v roce 1989 pořídil. Mezi vybranými snímky se ocitly takové, které nebyly nikdy otištěny a ležely v archivu „Gazety“. Katarzyna Puchalska (zaměstnankyně Domu setkání s historií, kurátorka výstavy „Krzysztof Miller. Rok 1989“) vysvětlovala, že na výstavě začali pracovat bez teze, ale po úvodní selekci už bylo jasné, že hrdinou výstavy o roce 1989 budou „obyčejní lidé“.

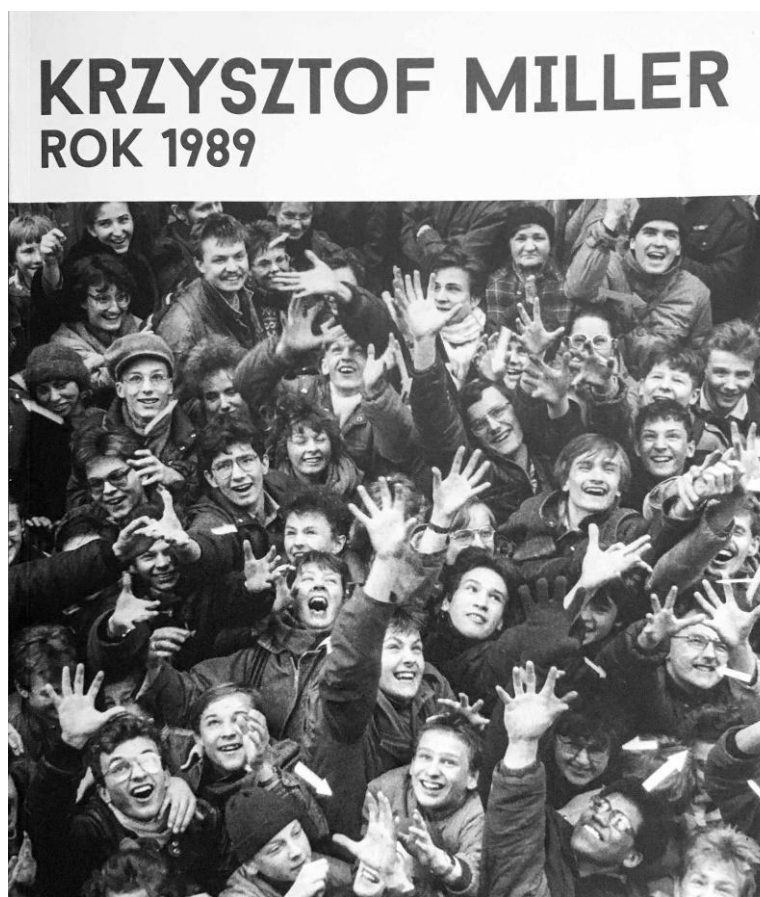
Výstavu doplňovaly prezentace s dalšími Millerovými fotografiemi a video materiály s vyjádřeními fotoreportérů a osob ze světa kultury o Krzysztofovi a roku 1989.

---

²² Dom Spotkań z Historią (Dům setkání s historií) je příspěvková kulturní instituce hlavního města Varšavy, jejímž posláním je popularizace historie, obzvláště 20. století.

Při prohlížení výstavy vidíme snímky z jednání u kulatého stolu, demonstrací v ulicích, festivalu v Jarocinu a běžných každodenních situacích, těsně souvisejících s tímto obdobím. Jedinečné je, že takto průřezovou výstavu, týkající se jen jednoho roku, 1989, tvoří snímky jen jednoho fotografa. Je to důkaz toho, jak všestranný a do sledování změn v Polsku angažovaný fotoreportér Miller byl.

Krzysztof si dělal starosti, že většina snímků končí v archivu, a jen část má šanci objevit se krátce v novinách, proto je důležité to, že se někdo pustil do nesnází prohlížení archivů a jejich zpřístupnění k opětovnému nebo vůbec prvnímu shlédnutí. Výstava se těší velkému zájmu - kalendář výpůjček pro rok 2019 je už plný.

Katalog k výstavě. Měsíční program výstav v Domě setkání s historií s Millerovými fotografiemi.

Wystawa „Krzysztof Miller. Rok 1989”. Fot. Wojciech Barczyński

V září 2018 se výběr částečně dříve nepublikovaných Krzysztofových fotografií z roku 1993, nazvaný „Cesta transsibiřskou magistrálou“ objevil na festivalu „V rámci Sopotů“.²³ Kurátorkou výstavy byla Joanna Kinowska. Jedná se o výjimečný materiál z měsíc a půl trvající cesty po železnici z Moskvy, přes Ulánbátar, Peking do Vladivostoku a zpátky přes Omsk do Moskvy, do které se Krzysztof vydal na začátku roku 1993 společně s Piotrem Bikontem (tehdy novinářem Gazety Wyborczé) a Andrzejem Chętko (umělec a vyučující na Akademii výtvarných umění v Lodži)²⁴.

Fotografie z cesty transsibiřskou magistrálou v roce 1993. Fot. Krzysztof Miller/AG

---

²³ wramachsopotu.pl; zpráva o festivalu z roku 2018: <https://blokmagazine.com/within-the-frame-of-sopot-photography-festival/>

²⁴ popis a část fotografií si lze prohlédnout v anotaci výstavy [49]

Fotografie z cesty transsibiřskou magistrálou v roce 1993. Fot. Krzysztof Miller/AG

Zároveň, v druhé polovině roku 2018, Agora S.A. (krom jiného vydavatel Millerova mateřského deníku) oznámila, že bude každý rok udělovat cenu Krzysztofa Millera za „Odvahu dívat se“. Vítězkou prvního ročníku se stala Anna Liminowicz (sdružení reportérů inPRO) za práci „Mezi paneláky“ ukazující život Honoraty a Agnieszky, dvou žen žijících ve vztahu, potýkajících se s obtížemi každodenního života a společně vychovávajících dvě děti.²⁵

Jedna z fotografií z oceněného materiálu. Fot. Anna Liminowicz

Finalisty prvního ročníku soutěže byli: Alessio Paduano, Jacek Kusz, Wojciech Grzędziński, Julia Zabrodzka, Michał Dyjuk, Jan Jurczak a vítězka Anna Liminowicz. Podle pořadatele je cílem ceny „propagace fotografie“ s výjimečnými novinářskými hodnotami, vyznačujících se hlubokým, opravdovým a odvážným pohledem na obtížná společenská, politická, ekonomická a kulturní témata.“ To je snad dobré shrnutí Millerova přístupu k fotografii.

---

²⁵ více informací: <https://publicrelations.pl/anna-liminowicz-z-nagrada-im-krzysztofa-millera/>
prezentace: <http://multimedia.wyborcza.pl/1222790/?bo=1>

Závěr

Při výběru tématu práce „Krzysztof Miller - fotograf“ jsem věděl, že díky tomu blíže poznám tvorbu Krzysztofa Millera, jeho přístup k práci a roli novinářského fotografa. To se také stalo.

Především jsem se snažil ukázat, že vnímání Krzysztofa prizmatem válečné fotografie není zcela opodstatněné, i když si jméno Miller spojujeme především s touto oblastí. Ona také může za to, že se Miller musel vypořádat s PTSD (posttraumatickou stresovou poruchou), a to, co viděl v konfliktních zónách, zanechalo zřetelné stopy ve vědomí fotografa, stopy, které je těžké jen popsat.

Válečná fotografie tvoří jen část Millerova díla. Všechno ve skutečnosti začalo v roce 1989, v době změn v Polsku. Krzysztof cítil potřebu dokumentování, věděl, že to, čeho je svědkem, je v této části Evropy přelomem, události, které se zapíší na stránky historie. Bylo to pro něj o to podstatnější, že se sám zpočátku zapojil do opoziční činnosti, která se přičinila o systémové změny. Později, když pracoval v „Gazetě Wyborczé“, kromě cest do válek dokumentoval také politické a společenské události.

Miller byl neomezeně oddán především novinářské fotografii. Byl pozorný pozorovatel, snažil se poctivě a nestranně, jak to jen dokázal, ukazovat život kolem sebe. Fotograficky, velice klasicky - nehledal jiný pohled, jednoduše fotografoval tak, jak to cítil. Pouze během období na lodžské „filmovce“ experimentoval, když hledal jiný výrazový prostředek, odlišující se od klasické reportážní fotografie.

Na závěr bych rád dodal krátkou osobní reflexi vyplývající z pozorování trhu novinářské fotografie. Konkrétně, objevení se otázky: co s příjemcem, existuje vůbec poptávka po poctivé, profesní fotografii? Má v době internetu a, což s tím souvisí, snadno dostupných informací a tendencí k velice zkráceným zprávám čtenář ještě potřebu začíst se do textu ilustrovaného autorskými fotografiemi na vysoké úrovni? Bude profese „fotoreportér“ nadále existovat i po nějaké době? Jistě vidíme výrazné změny k horšímu, ale pokud my, čtenáři, budeme od vydavatelů takovouto kvalitu požadovat, pak si, zdá se mi, budeme moci i nadále prohlížet fotografie pořízené s takovou „odvahou dívat se“,²⁶ s jakou je dělal Krzysztof Miller.

---

²⁶ Za „odvahu dívat se“ je název ceny Krzysztofa Millera udělované od roku 2018 Agorou, vydavatelem „Gazety Wyborczé“

Soupis použité literatury

- [1] CHRZANOWSKI, Michał: *Nie żyje Krzysztof Miller – jeden z najwybitniejszych polskich fotoreporterów*, <http://www.fotopolis.pl/inspiracje/znani-fotografowie/27353-nie-zyje-krzysztof-miller-jeden-z-najwybitniejszych-polskich-fotoreporterow> (přístup 04.04.2017)
- [2] CISZAK, Przemysław: *Krzysztof Miller robi każde zdjęcie, nawet najbardziej drastyczne. Nie wszystkie mogły ujrzeć światło dzienne*, 01.04.2013, <http://menstream.pl/wiadomosci-reportaze-i-wywiady/krzysztof-miller-zrobi-kazde-zdjecie-nawet-najbardziej-drastyczne-nie-wszystkie-mogly-ujrzec-swiatlo-dzienne,0,1278505.html> (přístup 15.04.2017)
- [3] ĆWIELUCH, Juliusz: *Nie żyje Krzysztof Miller. Miał 54 lata - připomenutí článku: Rozmowa o trzynastu wojnach i czternastej – z własną psychiką – z Krzysztofem Millerem z listopada 2011 roku* <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1521242,1,nie-zyje-krzysztof-miller-mial-54-lata.read>
- [4] DĄBROWSKI, Michał: *12 niezapomnianych zdjęć Krzysztofa Millera*, <http://culture.pl/pl/artykul/12-niezapomnianych-zdjec-krzysztofa-millera> culture.pl/ Artykuły z kategorii Fotografia (přístup 20.04.2017)
- [5] DŁUŻEWSKA, Emilia: *Fotoreporter Krzysztof Miller: 55 milimetrów od wojny*, 12.01.2015, http://wyborcza.pl/1,75410,17239191,Fotoreporter_Krzysztof_Miller_55_milimetr_ow_od_wojny.html
- [6] DŁUŻEWSKA, Emilia: *Krzyškowi było trudno odnaleźć się w zwykłym świecie. wojenne życie z jednej strony go prześladowało, z drugiej – definiowało, rozhovor s Wojciechem Jagielským*, 10.09.2017, <http://wyborcza.pl/1,75398,20672630,krzyzkowi-bylo-trudno-odnalezc-sie-w-zwyklym-swiecie-wojenne.html> (přístup 13.04.2017)

- [7] DYDO, Katarzyna, "Stacja Kultura" 2018/06/14 10:00, PR "Czwórka" - rozhovor s Waldemarem Gorlewským, <https://www.polskieradio.pl/10/482/Artykul/2149516>
- [8] FRĄCKOWIAK, Maciej: *XII. Opis jest formą pomocy. Krzysztof Miller*, w: *Kruche medium. Rozmowy o fotografii*, Fundacja PIX.House, 2017
- [9] GIZA, Hanna Maria, rozhovor s Krzysztofem Millerem, http://www.rosikonpress.com/wywiad_444 (přístup 03.04.2017)
- [10] GOŁOTA, Małgorzata: *Miller: trudno jest lubić zdjęcia, na których dzieci umierają z głodu*, rozhovor z ledna 2015, znovu publikovaný po Millerově smrti, <http://natemat.pl/130343,miller-trudno-jest-lubic-zdjecie-na-ktorym-dzieci-umieraja-z-glodu> (přístup 20.04.2017)
- [11] GOSTKIEWICZ, Michał, *Wszyscy znacie to zdjęcie. "Z daleka go było widać, bo jechał całą szerokością jezdní,* <http://weekend.gazeta.pl/weekend/1,152121,18587518,to-zdjecie-wszyscy-znacie-a-wiecie-co-sie-zdrazilo-chwile.html><http://weekend.gazeta.pl/weekend/1,152121,18587518,to-zdjecie-wszyscy-znacie-a-wiecie-co-sie-zdrazilo-chwile.html>
- [12] GIL, Paweł: *Krzysztof Miller 1962-2016* - prezentace s fotografiemi z výstavy "Niedecydujący moment" („Nerozhodující okamžik“), <http://wyborcza.pl/10,82983,20671437,krzysztof-miller-1962-2016.html>
- [13] GRUSZCZYŃSKI, Jacek: *Zdjęcie musi śmierdzić*, https://reporterzy.info/143,zdjecie_musi_smierdziec.html
- [14] GUMOWSKA, Aleksandra: článek původně otištěný v Newsweeku v roce 2013, znovu publikovaný 10. 9. 2016 na straně: <http://www.newsweek.pl/polska/krzysztof-miller-nie-zyje-jeden-z-najlepszych-polskich-fotoreporterow-wojennych,artykuly,396821,1.html> (přístup 15.04.2017)
- [15] JAGIELSKI, Wojciech: *Bractwo Pif-Paf*, 06.02.2011, wyborcza.pl/ Duży Format, http://wyborcza.pl/duzyformat/1,127290,9037355,Bractwo_Pif_Paf.html (přístup 15.03.2017)

- [16] JAGIELSKI, Wojciech: *Jagielski wspomina Krzysztofa Millera: fotografowanie było jego obowiązkiem*, Onet Wiadomości, 09.09.2016, <http://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/jagielski-wspomina-krzysztofa-millera-fotografowanie-bylo-jego-obowiazkiem/sz9xm1> (přístup 10.03.2017)
- [17] KAŁA, Piotr: *Krzysztof Miller: fotograf wojenny musi być „wariatem”* [wywiad], <http://fotoblogia.pl/6953,krzysztof-miller-fotograf-wojenny-musi-byc-wariatem-wywiad> (přístup 27.03.2017)
- [18] KANUKA, Kamil: *Zadaniem fotoreportera jest robić zdjęcia - wywiad z Krzysztofem Millerem*, <http://historia.org.pl/2015/07/07/zadaniem-fotoreportera-jest-robic-zdjecia-wywiad-z-krzysztofem-millerem-2/> (přístup 14.03.2017)
- [19] KLINKE Łukasz, SZYGALSKI Piotr: *Krzysztof Miller*, PLAYBOY nr 5, 2004 rok, přetisk na: <http://wywiadowcy.pl/krzysztof-miller/> (přístup 02.03.2017)
- [20] KŁOS Agnieszka: *Trzeba szukać swojej ścieżki*, 23.11.2005, <https://www.swiatobrazu.pl/trzeba-szukac-swojej-sciezkifgorqumh.html>
- [21] KOT, Anna, NIŻYŃSKA, Karolina: rozhovor z Krzysztofem Millerem z 2013 pro internetový magazín Detalks 20/2013, s. 26-36, <https://issuu.com/detalks.pl/docs/detalks20> (přístup 04.04.2017), později přetištěný dne 14. 9. 2016 pod názvem: *Krzysztof Miller: Śmierć nigdy nie powszednieje*, <http://www.logo24.pl/Logo24/1,125389,20687395,krzysztof-miller-smierc-nigdy-nie-powszednieje.html>
- [22] KRÓLIKOWSKI, Wojciech: *W oku Boga* (2012), dokumentární film https://vod.tvp.pl/video/w-oku-boga.w-oku-boga,15950939?fbclid=IwAR3HN66R-nwmjpvIwDgEJKT4cAt2EVDWbjr_66EF-4azOmCMX2vInQBHIyE, přístup 03.06.2019
- [23] KOWALCZYK, Mariusz: *Odpowiedzialność nie może być amatorska* <https://www.press.pl/tresc/31316.odpowiedzialnosc-nie-moze-byc-amatorska>
- [24] LAUDAŃSKI, Roman: *Śmierć w obiektywie. Rozmowa z Krzysztofem Millerem*, Gazeta Pomorska, <https://pomorska.pl/smierc-w-obiektywie-rozmowa-z-krzysztofem-millerem/ar/7247370>

- [25] LIZUT, Mikołaj: *Wspomnienie Krzysztofa Millera. Lizut: W zasadzie we wszystkim, co robił, był znakomity*, 12.09.2016,
<http://www.tokfm.pl/Tokfm/1,103454,20682457,wspomnienie-krzysztofa-millera-lizut-w-zasadzie-we-wszystkim.html>
- [26] MAZUR, Adam: *Krzysztof Miller*, <http://culture.pl/pl/tworca/krzysztof-miller>
culture.pl/ Umělci z kategorie fotografie (přístup 20.04.2017)
- [27] MILLER, Krzysztof: *+/- Nieskończoność. Czyli 4 Jeźdźców Apokalipsy. Czyli 4x4 Ja.*
- bakalařská práce psaná pod vedením dr. hab. Mirosława Ledwoșińskiego na Fakultě fotografie PWSFTviT
- [28] MILLER, Krzysztof: *13 wojen i jedna. Prawdziwa historia reportera wojennego*,
Wydawnictwo Znak 2013
- [29] MILLER, Krzysztof: *Fotografie, które nie zmieniły świata*, Agora 2017
- [30] MILLER, Krzysztof: *Znikająca magia fotografii?*, w: "Biblia dziennikarstwa" ed.
Andrzej Skworz a Andrzej Niziołek, Wydawnictwo Znak 2010
- [31] NIZIOŁEK, Andrzej: *Krzyś*, PRESS 10/2016 <http://www.press.pl/magazyn-press/artukul/45776,krzys> (přístup 15.02.2017)
- [32] NOGAŚ, Michał: Rozhovor s Krzysztofem Millerem v programu "Z najwyższej półki" w PR "Trójka",
<https://www.polskieradio.pl/9/874/Artykul/804554,Krzysztof-Miller-gnalo-mnie-na-wojne-zachorowalem-ale-pojade-jeszcze>
- [33] PAWŁOWSKA, Anna: *Krzysztof Miller: Nie stoję po żadnej z walczących stron, tylko za cywilami. Podnoszę aparat... Tylko tyle...* [WYWIAD], 14.04.2014,
http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15784886,Krzysztof_Miller_Nie_stoje_po_zadnej_z_walczacych.html (přístup 20.04.2017)
- [34] SŁOWIK, Karolina: *Genialny fotograf. Odważny, skromny, szalenie wrażliwy. Krzysztofa Millera wspominają współpracownicy i przyjaciele*, 10.09.2016,
<http://wyborcza.pl/1,75398,20671616,genialny-fotograf-odwazny-skromny-szalenie-wrazliwy-krzysztofa.html> (přístup 10.03.2017)

- [35] SMOLEŃSKI, Paweł: *37. klatka*, gazeta.pl/ Duży Format, 19.03.2017, http://wyborcza.pl/duzyformat/1,127290,13590419,37_klatka.html (přístup 10.03.2017)
- [36] SMOLEŃSKI, Paweł: *Krzyś Miller nie żyje. To boli tak, że nie da się opowiedzieć. Wspomnienie Pawła Smoleńskiego*, 09.09.2016, <http://wyborcza.pl/7,75398,20671369,krzys-miller-nie-zyje-to-boli-tak-ze-nie-da-sie-opowiedziec.html> (přístup 14.04.2017)
- [37] SOKOŁOWSKA, Barbara: *O fotografii subiektywnie. O kolodionach Millera*, <https://www.fotopolis.pl/inspiracje/fotofelietony/8279-basia-sokolowska-o-fotografii-subiektywnie-o-kolodionach-millera> - přístup 08.06.2019
- [38] SOKÓŁ-ŁYŻWA, Beata, *Terrorysta z ludzką twarzą*, 12.05.2010, <http://cwiczeniazpatrzenia.blox.pl/2010/05/Terrorysta-z-ludzka-twarza.html> (přístup 28.04.2017, aktuálně nedostupné)
- [39] TOMASZCZUK, Dominik: *Fotografia wojenna to zawód dla samolubów. Wiem, bo robiłem to przez 20 lat*, http://wyborcza.pl/1,75399,18141909,Fotografia_wojenna_to_zawod_dla_samolubow_w_Wiem_bo.html
- [40] UŚCIŃSKA Agnieszka, WĄTOR Jarek: doprovodný film k výstavě fotografií “Krzysztof Miller 1989” <https://www.youtube.com/watch?v=-AA3kvVY4r8> (s anglickými titulky) - přístup 03.06.2019
- [41] ZYGMUNTOWICZ, Andrzej: *Swoimi zdjęciami zadawał fundamentalne pytania*, 11.09.2016, <http://www.press.pl/tresc/45584,swoimi-zdjeciami-zadawal-fundamentalne-pytania> (přístup 10.04.2017)
- [42] *Fotoreporter wojenny Krzysztof Miller zmarł tragicznie*, PRESS, 09.09.2016, <http://www.press.pl/tresc/45577,fotoreporter-krzysztof-miller-zmarl-tragicznie> (přístup 25.03.2017)
- [43] *Krzysztof Miller nie żyje. Miał 54 lata*, gazeta.pl 09.09.2016, <http://wyborcza.pl/1,75398,20671081,krzysztof-miller-nie-zyje-mial-54-lata.html> (přístup 01.03.2017)

- [44] *Tego dnia czekaliśmy na niego w redakcji. Wspomnienie o Krzysztofie Millerze (1962-2016)*, 16.09.2017, <http://wyborcza.pl/1,75398,20699648,tego-dnia-czekalismy-na-niego-w-redakcji-wspomnienie-o-krzysztofie.html> (přístup 10.04.2018)
- [45] *Totalitaryzmy*, 21.05.2010, <http://wyborcza.pl/duzyformat/1,127290,7898715,Totalitaryzmy.html?disableRedirects=true>
- [46] *The Eye of the Photographer – dilemmas of socially engaged photography with Adam Golec and Krzysztof Miller - recording of the session held 10.04.2014* (in Polish) <https://en.mocak.pl/the-eye-of-the-photographer-dilemmas-of-socially-engaged-photography>
- [47] Vernisáž výstavy - "Krzysztof Miller rok 1989" (Youtube kanál Domu Spotkań z Historią), <https://www.youtube.com/watch?v=5fBIZwnVFOU>
- [48] Tiskové materiály knihy - "Korespondenci.pl". Wstrząsające historie polskich reporterów wojennych, <http://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/56,80530,16892310,krzysztof-miller-fotoreporter-prasowy,,3.html?disableRedirects=true>
- [49] Redakcja Fotopolis: *W 1993 roku Krzysztof Miller, Andrzej Chętko i Piotr Bikont wsiedli w kolej transsyberyjską. Wyprawa ta okazała się dla nich podróżą życia*, <https://www.fotopolis.pl/newsy-sprzetowe/wydarzenia/30980-w-1993-roku-krzysztof-miller-andrzej-chetko-i-piotr-bikont-wsiedli-w-kolej-transsyberyjska-oto-relacja-z-wyprawy-ktora-okazala-sie-dla-nich-podroza-zycia>

Jmenný rejstřík

Adamczewska Magdalena, 53
Bartczak Kacper, 53
Bikont Piotr, 66
Bokassa Jean-Bedel, 54
Bresson Cartier, 62
Brylewski Robert, 11
Capa Robert, 27
Carter Kevin, 46
Ceașescu Nicolae, 21, 23, 30
Cegłowska Katarzyna, 53
Chętko Andrzej, 66
Cielecki Piotr, 53
Dubček Alexandr, 18
Duda Andrzej, 12
Dudajev Džochar, 33, 38
Dyjuk Michał, 68
Fenton Roger, 51
Gorlewski Waldemar, 16, 63
Grzędziński Wojciech, 68
Gumowski Jerzy, 19
Havel Václav, 17, 18
Hrechorowicz Andrzej, 12
Jagielski Wojciech, 25, 32, 36
Jurczak Jan, 68
Kapuściński Ryszard, 22

Kinowska Joanna, 55, 66
Komorowski Bronisław, 9, 59
Królikowski Wojciech, 56
Kusz Jacek, 68
Ledwośniński Mirosław, 54
Liminowicz Anna, 68
Liszkiewicz Piotr, 32
Łuczywo Helena, 12
Mandela Nelson, 23, 25
Marczewski Jacek, 17, 19, 22, 31
Masin Natalia, 53, 54
Milewicz Waldemar, 23
Morris Christopher, 48
Mubarak Husni, 50
Nachtwey James, 24
Niedenthal Chris, 17
Paduano Alessio, 68
Popiełuszko Jerzy, 12
Puchalska Katarzyna, 63
Religa Zbigniew, 40
Salgado Sebastião, 26, 27
Sierzputowski Sławomir, 19, 20
Smoleński Paweł, 29, 50
Sokołowska Barbara, 51
Sontag Susan, 24, 46
Staszewski Kazimierz, 41
Szczęsny Jerzy, 19
Szyryk Marek, 62
Turnley David C. a Peter, 24

Wajszczuk Jan, 53

Walczak Tomasz, 53

Wąż Jan, 53

Wierzejski Tomasz, 19, 20

Zabrodzka Julia, 68

Zawada Albert, 16

